

สรุปลสาระสำคัญโครงการตามนโยบาย
สำคัญ (Agenda) ๑๕ โครงการ

Conceptual Project

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เมษายน ๒๕๖๑

การขับเคลื่อนนโยบายสำคัญ

ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1. ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ (กสก.)
2. ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) (กสก.)
3. พัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer (กสก.)
4. บริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก (Zoning by Agri-map) (พต.)
5. พัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน (GAP) (มกอช.)
6. เกษตรอินทรีย์ (กวก.)
7. ตลาดสินค้าเกษตร (อตก.)
8. การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ (สป.กษ.)
9. แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร (กษ.)
10. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (ชป.)
11. การส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าและการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรทดแทนแรงงาน (กสส.)
12. การพัฒนาสถาบันเกษตรกรรูปแบบประชารัฐ (กสส.)
13. ธนาคารสินค้าเกษตร (กสส.)
14. การช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร (กสส.)
15. การจัดระเบียบประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน (กป.)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เลขที่ 3 ถนน ราชดำเนินนอก แขวง บ้านพานถม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
www.moac.go.th

สารบัญ

	หน้า
1. ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ (กสก.)	1
2. ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) (กสก.)	4
3. พัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer (กสก.)	8
4. บริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก (Zoning by Agri-map) (พด.)	11
5. พัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน (GAP) (มกอช.)	14
6. เกษตรอินทรีย์ (กวก.)	18
7. ตลาดสินค้าเกษตร (อตก.)	22
8. การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ (สป.กษ.)	25
9. แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร (กข.)	29
10. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (ชป.)	32
11. การส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าและการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรทดแทนแรงงาน (กสส.)	35
12. การพัฒนาสถาบันเกษตรกรรูปแบบประชารัฐ (กสส.)	38
13. ธนาคารสินค้าเกษตร (กสส.)	41
14. การช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร (กสส.)	44
15. การจัดระเบียบประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน (กป.)	48

ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่

(กรมส่งเสริมการเกษตร)

หลักการและเหตุผล

- ปัญหาเชิงโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตร เกษตรกรรายย่อยถือครองพื้นที่ขนาดเล็ก ทำการเกษตรในลักษณะกระจัดกระจาย ประสบปัญหาด้านต้นทุนการผลิตที่สูง ขาดอำนาจต่อรองในกระบวนการผลิตและการจัดการห่วงโซ่อุปทาน และขาดโอกาสในการเข้าถึงองค์ความรู้ และเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและสร้างอำนาจในการต่อรอง

- วิธีการผลิตสินค้าเกษตรรูปแบบดั้งเดิมไม่สามารถตอบสนอง/รองรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเนื่องจากบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เกษตรกรจึงจำเป็นต้องปรับรูปแบบการผลิตไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ (Smart Farming) โดยนำเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่มาช่วยในการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการตลาด/พฤติกรรมผู้บริโภค โดยใช้การตลาดนำการผลิต รวมทั้ง สามารถบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) ได้

- รูปแบบ/โมเดลของหน่วยผลิต (แปลง/ฟาร์มเกษตร) ในอนาคต (Future Agri Business Model) ควรมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

- o ปรับเพิ่มผลิตภาพการผลิต (Productivity = Output/Input) โดยการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนการผลิตและปริมาณการผลิต (ขนาดการผลิต) ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค/ตลาด เพื่อให้เกิดการประหยัด (ต้นทุน) ต่อขนาดการผลิต (Economy of Scale)

- o ปรับเพิ่มความสามารถในการทำกำไรสุทธิ (อัตรากำไรสุทธิ : Net Profit Margin = กำไรสุทธิ/ยอดขาย)

- o ตอบสนองความพึงพอใจของผู้บริโภคด้านโภชนาการและสุขภาพ (Nutrition & Healthy)

- o มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Social & Environmental Responsibility)

- ดังนั้น กษ. จึงจัดทำ “โครงการส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่” เพื่อสร้างและบริหารการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรให้สามารถปรับตัวรองรับอนาคต

นิยามระบบส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่

- เกษตรแปลงใหญ่ คือ วิธีการหนึ่งในการเพิ่มความได้เปรียบทางการแข่งขันของหน่วยผลิตด้วยการคำนวณทางเศรษฐศาสตร์เพื่อวิเคราะห์ปริมาณการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงสุด หรืออีกนัยหนึ่งคือการบริหารความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างต้นทุนการผลิตกับปริมาณการผลิต/ขนาดการผลิต เพื่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด (Economies of Scale) ซึ่งจะเกิดขึ้นได้โดยการผลักดันให้เกษตรกรรวมกลุ่มการผลิต การจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพดี (พันธุ์พืช ปุ๋ย เครื่องจักรกลทางการเกษตร และเทคโนโลยีสมัยใหม่) การจัดการด้านการตลาดและห่วงโซ่อุปทาน รวมทั้ง มีการบริหารจัดการฟาร์มที่ดี เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของธุรกิจ ดังนี้ คือ

- o การเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างกำไร (ประสิทธิภาพ และผลิตภาพที่เพิ่มขึ้น/ผลประกอบการ)
- o ความมั่นคงของกิจการและการเติบโต (การขยายกิจการ (ปริมาณและมูลค่า) การพัฒนาผลผลิต/ผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดอย่างไม่มีสิ้นสุด)
- o ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (การรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร และคุณค่าทางโภชนาการ)

แนวทางการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่

• แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ

o เป็นที่ปรึกษาและร่วมดำเนินการกับเกษตรกร เพื่อวิเคราะห์บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา เช่น วิเคราะห์ปริมาณการผลิต/ขนาดการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด (Economies of Scale) เพื่อวางแผนการผลิตและแผนการตลาด โดยยึดเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง รวมทั้ง ส่งเสริม/สร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มที่จัดตั้งขึ้น

o ส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้เกษตรกร เช่น การแนะนำการบำรุงดินเพื่อการเพาะปลูก จัดหาพันธุ์พืช/สัตว์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ การพัฒนาแหล่งน้ำระบบส่งน้ำเพื่อการทำเกษตรในพื้นที่แปลงใหญ่ การถ่ายทอดองค์ความรู้ ตั้งแต่ขั้นตอน การจัดการปัจจัยการผลิต การเตรียมดิน การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว ตลอดจนการขนส่งผลผลิต เป็นต้น

o จัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนเกษตรกรที่เข้าร่วมทำการเกษตรในระบบแปลงใหญ่

o สนับสนุนเทคโนโลยี/เครื่องจักรกล/วิทยาการการเกษตรสมัยใหม่เพื่อใช้บริหารจัดการในพื้นที่แปลงใหญ่

o ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการแปลง บริหารจัดการ และบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนเกษตรกรแนะนำ ส่งเสริม รวมทั้ง ติดตาม/ประเมินผลสำเร็จของระบบส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่

• แนวปฏิบัติของเกษตรกรแปลงใหญ่

o เกษตรกรสมัครใจเข้าร่วมกลุ่มแปลงใหญ่ พร้อมทั้งจะพัฒนาการผลิตและการตลาดร่วมกันโดยเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการพัฒนา เช่น วิเคราะห์ปริมาณการผลิต/ขนาดการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด (Economies of Scale) เพื่อวางแผนการผลิตและแผนการตลาด การวิเคราะห์กำหนดเป้าหมายการผลิตและการตลาด การกำหนดการใช้ปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีต่างๆ การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานสินค้า และการกำหนดแผนปฏิบัติการและดำเนินการตามแผน เป็นต้น

o เกษตรกรรวมตัวในรูปแบบกลุ่ม องค์กร วิชากิจชุมชนหรือสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ

o มีพื้นที่การทำเกษตรกรรมรายสินค้าชนิดเดียวกัน เป็นสินค้าที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจและสอดคล้องกับข้อมูล Agri-Map โดยแปลงของเกษตรกรไม่จำเป็นต้องติดต่อกันแต่ควรตั้งอยู่ในชุมชนที่ใกล้เคียงกัน

o เกษตรกรที่เข้าร่วมแปลงใหญ่ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านการจัดการดินและน้ำ และสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อใช้ในการพัฒนาการผลิตและสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารจัดการแปลงใหญ่ พร้อมทั้งได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้และการบริการต่างๆ ตามความต้องการของเกษตรกรจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ตัวชี้วัดความสำเร็จของระบบส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่

- ผลผลิต (Output)
  - o จำนวนแปลงใหญ่และเกษตรกรที่เข้าร่วมแปลงใหญ่
- ผลลัพธ์ (Outcome)
  - o ผลประกอบการ (รายได้รวมและกำไรสุทธิ)
  - o คุณภาพผลผลิต (การรับรองมาตรฐานการผลิต/มาตรฐานสินค้า/คุณค่าทางโภชนาการของผลผลิต)
  - o สัญญาซื้อขายสินค้าล่วงหน้าและการส่งมอบ (มีตลาดรองรับ)
  - o ความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 จนถึงปัจจุบัน มีเกษตรแปลงใหญ่ รวม 2,635 แปลง พื้นที่รวม 3.42 ล้านไร่ จำนวนเกษตรกร 258,229 ราย ใน 78 กลุ่มสินค้าเกษตร¹

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- เพิ่มพื้นที่แปลงใหญ่ 506 แปลง พื้นที่รวม 364,073.3 ไร่ จำนวนเกษตรกร 28,508 ราย
- ยกระดับการเพิ่มผลผลิต/ผลิตภาพในพื้นที่แปลงใหญ่ เพิ่มประสิทธิภาพ และลดต้นทุนการผลิต ร้อยละ 20
- พัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพมาตรฐาน ผ่านการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร และสามารถเชื่อมโยงการตลาด เกิดการซื้อขายที่เป็นธรรมด้วยระบบเกษตรพันธะสัญญา เป็นต้น
- มีแนวทางการบริหารจัดการความเสี่ยง ทั้งทางด้านการผลิตและการตลาด สามารถรองรับความท้าทายต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

---

¹ “ผลงานพลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 19 สิงหาคม 2558 - 23 พฤศจิกายน 2560 Mission Completed” หน้าที่ 62.

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

(กรมส่งเสริมการเกษตร)

หลักการและเหตุผล

- ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ซึ่งกระบวนการผลิตสินค้าจะเชื่อมต่อกับความต้องการของผู้บริโภคโดยตรง และการผลิต การบริโภคสินค้าที่ต้องอาศัยความรู้และสารสนเทศสมัยใหม่จะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น การสร้าง การกระจาย และการใช้ความรู้จะกลายเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจในปัจจุบันให้เติบโต มั่งคั่ง และการสร้างงานในทุกการผลิต

- ดังนั้น การจัดการความรู้ จึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ชุมชน องค์กร และเกษตรกรสามารถปรับตัวเข้ากับโลกปัจจุบันได้ โดยสามารถแก้ไขปัญหาในการผลิตและตลาดด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้หน่วยผลิตมีความเป็นเลิศหรือมีความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้ความสำคัญของการจัดการความรู้ระดับชุมชน โดยจัดให้มีศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรในระดับชุมชน เป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ให้บริการข้อมูลข่าวสาร และบริการด้านการเกษตรอื่นๆ เช่น การตรวจวิเคราะห์ดิน บัญชีครัวเรือน เป็นต้น รวมทั้ง ให้บริการแก้ไขปัญหาและรับเรื่องร้องเรียนของเกษตรกร เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และชุมชน

นิยามศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

- ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) คือ วิธีการจัดการความรู้อย่างหนึ่ง เพื่อให้เกษตรกรที่ต้องการความรู้ ได้รับความรู้และเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้พร้อมรับการเกษตรสมัยใหม่ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการจัดการความรู้ และกระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลง โดยใช้สถานที่ที่เป็นที่ตั้งของแปลงเกษตร/ฟาร์มซึ่งเกษตรกรที่เป็นเจ้าของมีความรู้ความสามารถในการผลิตในระดับที่เป็นตัวอย่างให้เกษตรกรรอบบริเวณได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Knowledge Center) เช่น วิธีการผลิตและการตลาดที่ให้ผลตอบแทนสูง ทั้งนี้คุณลักษณะของเกษตรกรนอกจากจะมีความสามารถในการบริหารจัดการให้หน่วยผลิตของตนเองประสบความสำเร็จแล้วยังต้องสามารถสร้างหรือนำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น (Change Agent)

- เกษตรกรเจ้าของ ศ.พ.ก. คือ บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตร ที่ซึ่งมีผลประกอบการและคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณลักษณะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และเป็นผู้สอนงาน (Coach and Mentor) ที่ซึ่งสามารถสร้างแรงบันดาลใจและพลังทางความคิดเพื่อให้ผู้รับการสอนงานสามารถแสดงศักยภาพทางความคิด วิธีการพัฒนางานเอง วิธีการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย และวิธีใช้ชีวิตอย่างมีความพอดี

- ทั้งนี้ ความรู้จากศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) จะประกอบด้วย
  - ความรู้ของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของฟาร์ม/แปลงเกษตร ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวเกษตรกร อันเป็นทักษะและองค์ความรู้ที่สะสมจากการศึกษา อ่าน เขียน เรียน คิด ค้นคว้า ทดลอง เชื่อมโยงกับความรู้อื่น ๆ

และการลงมือปฏิบัติ เกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างกันภายใต้สภาพแวดล้อม ดินน้ำ อากาศ ณ ที่นั้นๆ ซึ่งสะท้อนผ่านแปลงเกษตร ปริมาณและคุณภาพผลผลิต ผลประกอบการสุทธิ คุณภาพชีวิตและการรับผิดชอบต่อสังคม/สิ่งแวดล้อม

o ความรู้ของส่วนราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ซึ่งรวบรวมความรู้ที่ทางวิทยาศาสตร์ ที่ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบเอกสารสิ่งพิมพ์ สื่อวีดิทัศน์ หลักสูตรการเรียนรู้ และจุดสาธิตมีชีวิต (ฐานการเรียนรู้)

แนวทางการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

เกษตรกรเจ้าของ ศ.พ.ก. และเจ้าหน้าที่ กษ. มีภารกิจและบทบาทหน้าที่ร่วมกัน ดังนี้

● จัดให้มีการจัดการความรู้ :

o บ่งชี้ความรู้และวิเคราะห์ประเมินความรู้ที่ชุมชนต้องการและจำเป็นต้องมีเพื่อการบรรลุการก้าวข้ามไปสู่เกษตรสมัยใหม่และยั่งยืน เช่น สินค้าที่ผลิตเหมาะสมกับภูมิสังคมและตลาด ? วิธีการผลิตและการตลาดในปัจจุบันดีพอ? ประสิทธิภาพและกำไรสุทธิดีพอ? และความรู้อะไรที่จะตอบโจทย์

o สร้างองค์ความรู้ของชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงระหว่างเกษตรกร การจัดบันทึกความรู้ของเกษตรกร (เจ้าของพื้นที่ ศพก.) และอธิบายด้วยหลักวิทยาศาสตร์เพื่อใช้เป็นแหล่งความรู้ต่อไปในรูปแบบ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อ Social Media

o รวบรวมชุดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา/พัฒนาคุณภาพผลผลิตและผลผลิตภัณฑ์ของชุมชน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่หลังจากลงมือปฏิบัติ เช่น เทคนิควิทยาการก่อน ระหว่าง และหลังการเก็บเกี่ยว

o วิเคราะห์และประเมินข้อมูลทักษะและสมรรถนะของเกษตรกรเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาศักยภาพการศึกษาเรียนรู้ของเกษตรกรเป้าหมาย

o การพัฒนาครู และ ผู้สอนงาน (Coach) ที่สามารถตอบสนองความสามารถของเกษตรกรที่แตกต่าง การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำไปสู่ทักษะที่กำหนด

o จัดให้มีกิจกรรมพัฒนาและเสริมสร้างทักษะและความแตกฉาน เช่น การอบรม การศึกษา การดูงาน การฝึกงาน การเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ การแลกเปลี่ยนแนวคิด การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการออกแบบบทเรียน (Active Lerner) การเรียนรู้จากเหตุการณ์เชิงประจักษ์รอบตัวเกษตรกรและในไร่นา (Phenomenon Based Learning) การสอนงานและให้คำแนะนำ (Coaching and Mentoring) ฯลฯ

● จัดให้มีการบริหารการเปลี่ยนแปลง :

o สร้างความรู้สึกเร่งด่วนและเรียนรู้ความเร่งด่วน ชั้นแรกของกระบวนการเปลี่ยนแปลงคือ ทำให้เกษตรกรในชุมชนจำนวนมากพอรู้สึกถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเปลี่ยนแปลงหากเกษตรกรปราศจากความรู้สึกนี้แล้ว การเปลี่ยนแปลงอย่างขนาดใหญ่จะไม่มีวันเกิดขึ้น มีพฤติกรรมที่ขัดขวางมิให้เกษตรกรเกิดความรู้สึกว่าจำเป็นจะต้องลงมือเปลี่ยนแปลงอย่างเร่งด่วน คือ การยึดติดกับความสำเร็จในอดีต ที่ดำเนินการผลิตตามความเคยชินและไม่ใช้หลักวิชาการ หรือยึดติดกับชินสภาพตลาดที่ถูกบิดเบือนด้านต้นทุนและราคาสินค้าจากนโยบายปกป้องคุ้มครองเกษตรกรกรม/มาตรการอุดหนุนจากรัฐ ที่ไม่ได้สะท้อนหรือรับทราบ

ต้นทุนที่แท้จริงของการผลิตในหน่วยผลิตของตนเอง หรือเกษตรกรไม่มีไม่เกิดวิกฤตหรือเหตุการณ์ให้เห็นอย่างชัดเจนจากภาวะโลกร้อนและความเสี่ยงทางด้านโรคระบาดที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งปราศจากการขึ้นนำ บอกเล่าจากบุคคลภายนอกครอบครัว

- การสร้างความเชื่อมั่นความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลง โดยการเผยแพร่ผลประกอบการสุทธิของหน่วยผลิต (ศพก.) อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลความสำเร็จจากการบริหารการผลิตที่ใช้องค์ความรู้และการจัดการความรู้ภายในชุมชน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงปรับกระบวนการทัศน์สู่สังคมเกษตรแห่งการเรียนรู้และปัญญาปรับวิถีคิด (Reset Mindset) เปลี่ยนวิธีทำการเกษตร (Paradigm Shift)

- ประเมินข้อมูลทักษะและสมรรถนะของเกษตรกรเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาศักยภาพการศึกษาเรียนรู้ของเกษตรกรตลอดชีวิต

ตัวชี้วัดความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

- **ผลผลิต (Output)**

- มีชุดความรู้ในรูปแบบสื่อการเรียนการสอน เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อแปลงสาธิต (ฐานเรียนรู้) Social Media ทั้งความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้ที่ฝังในตัวเกษตรกรเจ้าของ ศพก. (Tacit Knowledge) ซึ่งต้องเป็นชุดองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาที่แตกต่างตามภูมิสังคม

- มีการจัดการความรู้เพื่อให้เกษตรกรรอบบริเวณที่ต้องการความรู้ ได้รับความรู้และเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้พร้อมรับการเกษตรสมัยใหม่ผ่านกิจกรรม อบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดมสมอง การให้คำปรึกษาเป็นพี่เลี้ยง ฯลฯ

- การเผยแพร่ผลประกอบการสุทธิของหน่วยผลิต (ศพก.) อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลง

- **ผลลัพธ์ (Outcome)**

- เกษตรกรที่มาเรียนรู้ ศพก. สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

- เกษตรกร องค์กรเกษตรกรสามารถเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสินค้าเกษตร ส่งผลให้มีความเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- ศพก. แบ่งเป็น 19 ด้าน ดังนี้ 1) ศูนย์เรียนรู้ด้านไม้ยืนต้น 2) ศูนย์เรียนรู้ด้านการจัดการดิน 3) ศูนย์เรียนรู้ด้านบัญชี 4) ศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจเกษตร 5) ศูนย์ท่องเที่ยวเชิงเกษตร 6) ศูนย์เรียนรู้ด้านชลประทาน/การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า 7) ศูนย์เรียนรู้ด้านพืชไร่ 8) ศูนย์เรียนรู้ด้านการแปรรูปผลผลิตด้านการเกษตร 9) ศูนย์เรียนรู้พืชผัก 10) ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน 11) ศูนย์เรียนรู้ด้านหม่อนไหม 12) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง/เกษตรทฤษฎีใหม่/เกษตรผสมผสาน 13) ศูนย์เรียนรู้ด้านมาตรฐานการผลิตทางการเกษตร 14) ศูนย์เรียนรู้ด้านแมลงเศรษฐกิจ 15) ศูนย์เรียนรู้ด้านไม้ผล 16) ศูนย์เรียนรู้ด้านปศุสัตว์ 17) ศูนย์ข้าวชุมชน 18) ศูนย์เรียนรู้ด้านสหกรณ์ และ 19) ศูนย์เรียนรู้ด้านประมง

- ประเมิน ศพก. เพื่อจัดระดับการพัฒนา จำนวน 882 ศูนย์ ผลการประเมิน แบ่งเป็น 3 ระดับ : A จำนวน 470 ศูนย์ B จำนวน 401 ศูนย์ C จำนวน 11 ศูนย์
- อบรมประธานคณะกรรมการ ศพก. 882 ราย หลักสูตร เทคนิคการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภาคการเกษตร
- พัฒนาศักยภาพ ศพก.ให้มีความพร้อมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ให้บริการอบรม ถ่ายทอดความรู้เกษตรกรผู้นำ จำนวน 44,100 ราย ให้บริการข้อมูลข่าวสาร 32,769 ครั้ง ให้บริการด้านการเกษตรต่างๆ 117,401 ครั้ง
- จัดงานวันถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเริ่มต้นฤดูกาลผลิตใหม่ (Field Day) จำนวน 882 ศูนย์ โดยมีการบูรณาการกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งในและนอกกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีเกษตรกรเข้าร่วมงาน 176,400 ราย

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- พัฒนาระดับเพิ่มศักยภาพการจัดการความรู้ด้านเกษตร
  - ระดับดี (A) จำนวน 470 ศูนย์ สมบูรณ์ และพัฒนาเครือข่าย
    - 1) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ ศพก.
    - 2) รองรับบริการด้านเกษตรให้ครอบคลุมกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่
  - ระดับปานกลาง (B) จำนวน 401 ศูนย์ ขยายเครือข่าย
    - 1) พัฒนา ศพก. เพื่อยกระดับเป็นระดับดี (A)
    - 2) เน้นการพัฒนาคน และหลักสูตรการเรียนรู้
  - ระดับปรับปรุง (C) จำนวน 11 ศูนย์ สร้างเครือข่าย
    - 1) พัฒนา ศพก. เน้น 4 องค์ประกอบ (เกษตรกรต้นแบบ ฐานเรียนรู้ แปลงเรียนรู้ หลักสูตร)
    - 2) มีความพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ และให้บริการด้านการเกษตรของชุมชน

พัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer

(กรมส่งเสริมการเกษตร)

หลักการและเหตุผล

• สังคมโลกและประเทศไทยกำลังพัฒนาทุกภาคส่วนไปสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและเศรษฐกิจที่เน้นความรู้เป็นฐาน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งทั้งหมดนี้เน้นการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม การสร้างสรรค์คุณค่าและ Internet of things อันเป็นความพยายามในการเปลี่ยนผ่านจากการผลิตแบบดั้งเดิมที่เน้นแรงงาน และการติดกับดีกรายได้ปานกลางไปสู่การผลิตที่เน้นวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งเชื่อมโยงความต้องการของผู้บริโภค นอกจากนี้ยังมีแรงกดดันจากความเสี่ยงด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงซึ่งส่งผลกระทบต่อสมดุลของระบบนิเวศน์ รวมถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เพิ่มขึ้นกดดันให้ผู้ผลิตต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้น และความเสี่ยงจาก Disruptive Technology ดังนั้น ภาคการเกษตรของไทยเผชิญความท้าทายที่จะต้องพัฒนาเกษตรกรของประเทศให้มีศักยภาพ มีความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และพฤติกรรมที่สามารถอยู่รอดในอนาคต และเพิ่มความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน

นิยามการพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer

- โครงการ Smart Farmer คือ กระบวนการพัฒนาทรัพยากรเกษตรกร (Human Resource Development) หรือ การพัฒนาและส่งเสริมขีดความสามารถของเกษตรกร ให้มีความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ มีทักษะในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีทัศนคติและพฤติกรรมที่ดี เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการทำอาชีพเกษตรกรรมที่ดีขึ้นในปัจจุบันและอนาคต เช่น การฝึกอบรม การศึกษา การสอนงานและให้คำแนะนำ (Coaching and Mentoring) และการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ การเรียนรู้ และการบริหารการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสำเร็จ และจะต้องดำเนินการพัฒนาอีกต่อไปเรื่อยๆ ตลอดเวลาที่ยังมีชีวิต
- Smart Farmer คือ เกษตรกรที่มีความแตกฉานและทักษะ ด้านข้อมูลสถิติ ด้านการเงิน ด้านคณิตศาสตร์ ด้านการเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล ด้านการคิดและออกแบบเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนมีพฤติกรรมโน้มเอียงในการเป็นผู้ประกอบการและความรับผิดชอบต่อสังคมสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้นิยามว่า เป็นบุคคลที่มีความภาคภูมิใจในความเป็นเกษตรกร มีความรอบรู้ในระบบการผลิตด้านการเกษตรแต่ละสาขา มีความสามารถในการวิเคราะห์เชื่อมโยงและบริหารจัดการการผลิตและการตลาด โดยใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ คำนึงถึงคุณภาพ ความปลอดภัยของผู้บริโภค สังคมและสิ่งแวดล้อม
- Smart Farmer แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้
  - Smart Farmer คือ เกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก
  - Young Smart Farmer เยาวชนเกษตรกร/เกษตรกรรุ่นใหม่ (อายุ 17 - 45 ปี)
  - Farm Youth ยุวเกษตรกร เด็กและเยาวชนที่ยังไม่เข้าสู่อาชีพ (อายุ 10 - 25 ปี)
- เป้าประสงค์ : เกษตรกรมีความสามารถในอาชีพของตนเอง (Smart Farmers) สถาบันเกษตรกรมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Smart Agricultural Groups) สินค้าเกษตรมีคุณภาพมาตรฐาน ตรงตาม

ความต้องการของตลาด (Smart Agricultural Products) พื้นที่เกษตรและภาคการเกษตรมีศักยภาพ (Smart Area/ Agriculture)

แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer

- **แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ**
  - วิเคราะห์และประเมินข้อมูลทักษะและสมรรถนะของเกษตรกรเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาศักยภาพการศึกษาเรียนรู้ของเกษตรกรเป้าหมาย
  - จัดให้มีการจัดการความรู้และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนให้เกษตรกรมีความต้องการที่จะพัฒนาทักษะและสมรรถนะ เช่น ทุนการศึกษา IOT เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงข้อมูล การผลิตชุดองค์ความรู้ในสื่อรูปแบบต่าง ๆ การพัฒนาครู และ ผู้สอนงาน (Coach) ที่สามารถตอบสนองความสามารถของเกษตรกรที่แตกต่าง การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำไปสู่ทักษะที่กำหนด
  - จัดให้มีกิจกรรมพัฒนาและเสริมสร้างทักษะและความแตกฉาน เช่น การอบรม การศึกษา การดูงาน การฝึกงาน การเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ การแลกเปลี่ยนแนวคิด การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการออกแบบบทเรียน (Active Lerner) การเรียนรู้จากเหตุการณ์เชิงประจักษ์รอบตัวเกษตรกรและในไร่นา (Phenomenon Based Learning) การสอนงานและให้คำแนะนำ (Coaching and Mentoring) ฯลฯ
  - ประเมินข้อมูลทักษะและสมรรถนะของเกษตรกรเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาศักยภาพการศึกษาเรียนรู้ของเกษตรกรตลอดชีวิต

ตัวชี้วัดความสำเร็จการพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer

- ทักษะและสมรรถนะของเกษตรกรที่เพิ่มขึ้น
- ผลประกอบการ (รายได้รวมและกำไรสุทธิ)
- คุณภาพผลผลิต (การรับรองมาตรฐานการผลิต/มาตรฐานสินค้า คุณค่าทางโภชนาการ)

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- **ปี พ.ศ. 2559**
  - พัฒนาเกษตรกรสมาชิกแปลงใหญ่
  - พัฒนา Smart Farmer (SF) จำนวน 11,375 ราย
  - พัฒนาเกษตรกรต้นแบบ (SFM) (ศพก.) จำนวน 882 ราย
  - พัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (YSF) จำนวน 1,849 ราย
- **ปี พ.ศ. 2560**
  - พัฒนาเกษตรกร ศพก. เครือข่าย
  - พัฒนาเกษตรกรตามสาขาอาชีพ
  - พัฒนาเกษตรกรต้นแบบระดับอำเภอ
  - พัฒนา Smart Farmer (SF) จำนวน 52,959 ราย

- พัฒนาเกษตรกรต้นแบบ (SFM) จำนวน 2,330 ราย
- พัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (YSF) จำนวน 1,836 ราย

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ทดแทนเกษตรกรที่มีอายุมากขึ้นและมีจำนวนลดลง
- ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ให้สามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การบริหารจัดการ และการตลาดสินค้าเกษตรได้อย่างเกษตรกรมืออาชีพ
- สร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่และหน่วยงานภาคีเครือข่ายในทุกระดับ สนับสนุนการพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการมืออาชีพ
- พัฒนาเจ้าหน้าที่ Smart Farmer Core team ระดับเขตและจังหวัด ให้มีความพร้อมในบทบาทของผู้จัดการกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาเกษตรกร เพื่อยกระดับเป็นเกษตรกรปราดเป็รื่อง (Smart Farmer)
- เพื่อพัฒนาเกษตรกรสมาชิกกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตร ยกกระดับเป็นเกษตรกรปราดเป็รื่อง (Smart Farmer) มีศักยภาพทั้งทางด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด
- สร้างเครือข่าย ขยายผล Smart Farmer ต้นแบบระดับจังหวัดและระดับเขต ที่เป็นต้นแบบการเรียนรู้ที่เข้มแข็งให้แก่เพื่อนเกษตรกร
- เกษตรกรที่ยังไม่เป็น Smart Farmer (Developing Smart Farmer : DSF) แนวทางการดำเนินการ : พัฒนาให้ผ่านคุณสมบัติ SF/พัฒนาเกษตรกรในแปลงใหญ่เป็นลำดับแรก/พัฒนาเกษตรกรเข้าสู่การเป็นสมาชิกแปลงใหญ่
- เกษตรกรที่เป็น Smart Farmer แล้ว (Smart Farmer : SF) แนวทางการดำเนินการ : พัฒนาเพื่อยกระดับเกษตรกรผู้นำเป็น SFM/พัฒนาประธานกรรมการแปลงใหญ่ให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรและมีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม
- เกษตรกรที่เป็น Smart Farmer ต้นแบบ (Smart Farmer Model : SFM) แนวทางการดำเนินการ : สร้างเครือข่าย SFM/เชื่อมโยงการทำงานกับ ศพก. เครือข่าย ศพก. และสมาชิกแปลงใหญ่
- เป้าหมายการพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer ในปี 2561 จำนวน 233,058 ราย ประกอบด้วยเกษตรกรที่ยังไม่เป็น Smart Farmer จำนวน 197,057 ราย เกษตรกรที่เป็น Smart Farmer แล้ว จำนวน 28,619 ราย และเกษตรกรที่เป็น Smart Farmer ต้นแบบ จำนวน 932 ราย
- เป้าหมายการพัฒนาเกษตรกรสู่ Young Smart Farmer ในปี 2561 จำนวน 6,450 ราย ประกอบด้วย เกษตรกรที่ยังไม่เป็น Young Smart Farmer จำนวน 6,000 ราย เกษตรกรที่เป็น Young Smart Farmer แล้ว จำนวน 450 ราย และเกษตรกรที่เป็น Young Smart Farmer ต้นแบบ จำนวน 27 ศูนย์

บริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก (Zoning by Agri-Map)

(กรมพัฒนาที่ดิน)

หลักการและเหตุผล

- การใช้ทรัพยากรที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดจะมีความสำคัญต่อการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันของประเทศ (Competitive Advantage) เป็นการบริหารพื้นที่ (Area) ชนิดสินค้า (Commodities) และคน (Human resource) ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพและผลผลิตภาคเกษตร (Improve Productivity) และการรักษาเสถียรภาพด้านราคาโดยการจัดการอุปสงค์อุปทานสินค้าเกษตรในอนาคต ทำให้ประเทศมีความได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิต และสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก
- พื้นที่ทำการเกษตรบางส่วนของประเทศอยู่ในเขตพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือ มีสภาพดิน น้ำ อากาศ ที่ไม่สอดคล้องกับการเจริญเติบโตของพืช ปศุสัตว์ ประมง ส่งผลให้ได้ปริมาณผลผลิตต่ำ มีต้นทุนการผลิตสูงที่จะต้องเอาชนะธรรมชาติ เช่น การใส่ปุ๋ยเพิ่มขึ้น มีความเสี่ยงด้านน้ำ อากาศ เป็นต้น ดังนั้นในบางโอกาสที่ราคาผลผลิตไม่สูงกว่าต้นทุนการผลิต จึงส่งผลให้เกิดการขาดทุน มีรายได้ไม่เพียงพอ
- ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์ความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ อากาศ และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ รวบรวมเป็นชุดข้อมูลขนาดใหญ่ เพื่อประกอบการพิจารณาศึกษาความเป็นไปได้ด้านการผลิตและการตลาด รวมทั้งด้านการเงินของเกษตรกร ก่อนที่จะตัดสินใจลงทุนผลิตสินค้า จะสามารถลดความเสี่ยงให้เหลือน้อยที่สุด สร้างโอกาสความได้เปรียบในการแข่งขันของเกษตรกรไทย ตลอดจนเพื่อให้เกษตรกรสามารถอ่านข้อมูลได้ใช้ข้อมูลเป็น

นิยามบริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก (Zoning by Agri-Map)

- การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม คือ วิธีการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันของภาคเกษตร โดยการวางแผนและจัดการให้พื้นที่เกษตรของประเทศที่มีความแตกต่างด้านดิน น้ำ และอากาศ ในแต่ละภูมิภาค ให้สามารถสร้างรายได้จากการผลิตสินค้าเกษตรที่เหมาะสมกับประเภท ชนิดพันธุ์ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตค้ำค่าการลงทุน รวมทั้งการจัดการให้ปริมาณและคุณภาพสินค้าเกษตรมีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาด
- ทั้งนี้ ประเทศไทยมีพื้นที่ทำการผลิตทางการเกษตรไม่เหมาะสม (N) ซึ่งมีจำนวน 14.52 ล้านไร่ โดยพืชปัญหาหลักที่พบ คือ ข้าว (8.54 ล้านไร่) ยางพารา (3.84 ล้านไร่) ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (0.517 ล้านไร่) และมันสำปะหลัง (0.409 ล้านไร่)
- **Agri-Map** คือ ชุดข้อมูลที่ประกอบไปด้วย ข้อมูลองค์ประกอบทางเคมีและชีวภาพของดิน ข้อมูลปริมาณน้ำ (น้ำฝน น้ำท่า น้ำผิวดิน) ข้อมูลสภาพอากาศ (อุณหภูมิ ความชื้น) ข้อมูลด้านพาณิชนัย (การตลาด โลจิสติกส์) เป็นต้น ซึ่งมีจะปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยทุก 1 ปี โดยรวบรวมให้สามารถอ่านและใช้ประโยชน์ผ่าน Application บนเครื่องมือสื่อสาร คอมพิวเตอร์ ซึ่งเกษตรกรสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้อย่างกว้างขวางเพื่อช่วยในการวิเคราะห์ และประกอบการตัดสินใจวางแผนการผลิต

- ดังนั้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงสร้างและพัฒนา Agri-Map เพื่อเป็นเครื่องมือ/ชุดข้อมูลให้เกษตรกรใช้ประโยชน์เพื่อประกอบการตัดสินใจวางแผนการผลิต การตลาด และเสริมสร้างความสำเร็จในการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในภาพรวมของประเทศ ซึ่งในที่สุดประเทศจะเกิดความคุ้มค่าทางงบประมาณ เนื่องจากการจัดสรรทรัพยากรที่ดินและน้ำมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แนวทางการดำเนินงานการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก (Zoning by Agri-Map)

- **แนวทางการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ**
  - สร้างความเชื่อมั่นและยอมรับการเปลี่ยนแปลง โดยการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ผลงาน/ชุดข้อมูลข่าวสารประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง
  - สร้างชุดองค์ความรู้ เทคโนโลยี ทักษะ เพื่อให้เกษตรกรมีขีดความสามารถการบริหารจัดการผลิตสินค้าประเภทใหม่ที่มีความเหมาะสมกว่าเดิม
  - สร้างการรับรู้/ความตระหนัก/การยอมรับ เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจว่าการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสมจะให้ผลตอบแทนต่ำ และมีความเสี่ยงสูง ซึ่งการปรับเปลี่ยนการผลิตที่เหมาะสมจะให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า
  - สร้างการเชื่อมโยงตลาด/โรงงาน หรือเกษตรพันธะสัญญา เพื่อรองรับความเสี่ยงด้านตลาด
  - สนับสนุนเกษตรกรที่มีความสนใจ/สมัครใจ ต้องการปรับเปลี่ยนการผลิตจากพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมเป็นการผลิตพืช/สินค้าชนิดใหม่ที่เหมาะสม อย่างต่อเนื่อง เช่น ความเชื่อมั่นและการยอมรับ องค์ความรู้และเทคโนโลยี การเชื่อมโยงตลาดสินค้า พืช/สินค้าเพื่อการปรับเปลี่ยน

ตัวชี้วัดความสำเร็จการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก (Zoning by Agri-Map)

- **ของเกษตรกร**
  - ผลประกอบการ (รายได้รวมและกำไรสุทธิ)
  - คุณภาพผลผลิต (การรับรองมาตรฐานการผลิต/มาตรฐานสินค้า คุณค่าทางโภชนาการ)
- **ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์**
  - พื้นที่เกษตรของประเทศที่ปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมบรรลุผลตามแผนที่กำหนด (แผนระยะ 1 ปี 5 ปี และ 20 ปี (เป้าหมาย 7.8 ล้านไร่)
  - สร้างการรับรู้ กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับมุมมอง ต่อการผลิตทางการเกษตรจากแบบดั้งเดิมไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ (การผลิตในพื้นที่ที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ ต้นทุนการผลิตต่ำ ผลตอบแทนสูง)
  - เพิ่มโอกาสการบริหารสมดุลอุปสงค์และอุปทานสินค้าเกษตร

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ช่วงปี พ.ศ. 2559 - 2560 หลังการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำการเกษตรที่เหมาะสม สรุปได้ดังนี้

- การปรับเปลี่ยนจาก ข้าว เป็น อ้อยโรงงาน ได้ผลตอบแทนเฉลี่ย ปีที่ 1 จำนวน 3,093 บาท/ไร่ (ข้าว ได้ผลตอบแทน 500 - 700 บาท/ไร่)
- การปรับเปลี่ยนจาก ข้าว เป็น หญ้าเนเปียร์ ได้ผลตอบแทนเฉลี่ย ปีละ 29,000 บาท/ไร่ (เก็บเกี่ยวได้ปีละ 6 ครั้ง สำหรับพื้นที่ที่มีแหล่งรับซื้อแน่นอน เช่น สหกรณ์โคนม)
- การปรับเปลี่ยนจาก ข้าว เป็น มันสำปะหลัง ได้ผลตอบแทนเฉลี่ย ปีละ 5,600 บาท/ไร่
- การปรับเปลี่ยนจาก ข้าว เป็น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ได้ผลตอบแทนเฉลี่ย ปีละ 4,200 - 4,600 บาท/ไร่
- การปรับเปลี่ยนจาก ข้าว เป็น เกษตรผสมผสาน ได้ผลตอบแทนเฉลี่ย ปีละ 8,000 บาท/ไร่

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- ทบทวน/ปรับเพิ่มประสิทธิภาพการออกแบบแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ และการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติด้วยกระบวนการที่ใหม่
- ปรับแนวคิดของเกษตรกรให้มีความตระหนักและเข้าใจ ผ่านการเรียนรู้เชิงประจักษ์ การทดลองทำตามในลักษณะโครงการริเริ่ม/นำร่อง เช่น แปลงสาธิต งานวิจัยประสิทธิภาพการผลิตที่เพิ่มขึ้น (การเก็บข้อมูลเชิงสถิติตลอดห่วงโซ่การผลิต) ทั้งนี้ ต้องสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง
- สร้างการรับรู้เชิงวิชาการที่ทำให้เห็นภาพผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การพัฒนาชีวิต/มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ต้องมีความเข้าใจในการบริหารการเปลี่ยนแปลง และการทำการเกษตรสมัยใหม่

แผนการปรับเปลี่ยนในพื้นที่ไม่เหมาะสม ปี พ.ศ. 2561 (รายสินค้า)

- โดยส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำการเกษตรที่เหมาะสม สินค้าใหม่ ประกอบด้วย พืชเศรษฐกิจ (ปาล์มน้ำมัน อ้อยโรงงาน ไม้ผล/ไม้ยืนต้น มะพร้าว หม่อน พืชหลากหลาย พืชตระกูลถั่ว ยางพาราพันธุ์ดี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลัง) 159,484 ไร่ เกษตรกร 15,606 ราย ปศุสัตว์ (พืชอาหารสัตว์ และเลี้ยงสัตว์) 18,698 ไร่ เกษตรกร 4,991 ราย ประมง 1,325 ไร่ เกษตรกร 3,938 ราย เกษตรผสมผสาน 82,356 ไร่ เกษตรกร 19,545 ราย รวมทั้งสิ้น 261,863 ไร่ เกษตรกร 44,080 ราย หน่วยงาน รวม 10 หน่วยงาน งบประมาณรวม 505.83 ล้านบาท

พัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน (GAP)

(สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ)

หลักการและเหตุผล

• จากเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศโลก Climate Change ซึ่งกระทบต่อระบบนิเวศน์ มลภาวะด้านน้ำ อากาศ ขยะ เกิดเป็นความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นจากการปนเปื้อนทางชีวภาพ เคมี และกายภาพ รวมถึงโรคระบาด แมลงศัตรูพืช สัตว์ โรคอุบัติใหม่ โรคอุบัติซ้ำ ซึ่งเชื่อมโยงและมีผลต่อระดับความเสี่ยงของโรคที่เกิดจากอาหารเป็นสื่อ (foodborne disease) และผลกระทบหรือความเสี่ยงด้านอาหารมีความยากที่จะควบคุมให้อยู่ในพื้นที่จำกัดด้วยมาตรการหรือกระบวนการที่คุ้นเคย อันเป็นผลจากการค้าระหว่างประเทศที่มีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิต สินค้าเกษตรและอาหาร แรงงาน และพาหะนำโรคต่างๆ ดังนั้นความรับผิดชอบในการประเมินความเสี่ยงและการจัดการความเสี่ยงจึงต้องเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศ จึงมีความจำเป็นที่กระบวนการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารจะต้องมีการควบคุมความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ด้วยระบบที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับวิธีการจัดการความเสี่ยง โดยกำหนดกฎเกณฑ์และข้อบังคับด้านสุขอนามัยของแต่ละประเทศที่ความแตกต่างหลากหลายให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดเป็นมาตรฐานสากล

• ดังนั้น กษ. จึงกำหนดการควบคุมป้องกันอันตรายจากฟาร์มถึงโต๊ะอาหาร สำหรับระบบการผลิตสินค้าเกษตร ในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เพื่อพัฒนาและยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้มาตรฐานสากล มุ่งหมายให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ ที่อาจพบได้ในสินค้าเกษตรและอาหาร และคำนึงถึงความปลอดภัยของสิ่งแวดล้อม

นิยามการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน (GAP)

• **ความปลอดภัยด้านอาหารหรืออาหารปลอดภัย (Food Safty)** คือ อาหารที่ปลอดภัยจากสารพิษและไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภค ทั้งนี้ต้องมีกรรมวิธีในการเตรียมปรุง ผสม และรับประทานอย่างถูกต้องตามความมุ่งหมายของอาหารนั้น ๆ ทั้งนี้รวมถึงผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ปศุสัตว์ ประมง และผลพลอยได้ที่มีจากกระบวนการผลิตตามข้อกำหนดทางวิชาการของมาตรฐานสินค้าเกษตรทุกขั้นตอน

• **มาตรฐานสินค้าเกษตร** คือ ระเบียบหรือแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะต่างๆ ของตัวสินค้าเกษตรวิธีและขั้นตอนการผลิต รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับสุขลักษณะ ความปลอดภัย มาตรฐานจะต้องเกิดจากการร่วมกันและการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้มาตรฐานถูกนำมาใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินการทางการผลิตสินค้าเกษตรนั้น ๆ แบ่งประเภทออกเป็น มาตรฐานบังคับ และมาตรฐานทั่วไป ทั้งนี้ในแต่ละ ประเภทประกอบด้วยมาตรฐานสินค้า และ มาตรฐานระบบ

o **มาตรฐานสินค้า** : ข้อกำหนดขอบข่าย นิยาม คุณภาพ ขนาด วัตถุประสงค์ สารพิษตกค้าง สารปนเปื้อน ยาสัตว์ตกค้าง สุขลักษณะ การบรรจุและการจัดเรียง การเก็บรักษาและขนส่ง การแสดงเครื่องหมายหรือฉลาก วิธีการวิเคราะห์และเก็บตัวอย่าง ตามประกาศคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร

แห่งชาติและประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น มาตรฐานลำไย มาตรฐานเนื้อสุกร มาตรฐานน้ำนมดิบ มาตรฐานกล้วยไม้ มาตรฐานปลานิล

o **มาตรฐานระบบ :**

- การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices : GAP) คือ แนวทางในการทำการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนด โดยกระบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค ปราศจากการปนเปื้อนของสารเคมี ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้ผลคุ้มค่าการลงทุนการผลิตตามมาตรฐาน GAP ก่อให้เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ตามประกาศคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร และอาหารแห่งชาติและประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านพืชอาหาร (Good Agricultural Practices for Food Crop) ซึ่งครอบคลุมข้อกำหนดการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับการผลิตพืชเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตสำหรับใช้เป็นอาหาร เช่น พืชผัก ไม้ผล พืชไร่ พืชเครื่องเทศ พืชสมุนไพร
- การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์ (Good Agricultural Practices for Livestock) เช่น การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์สำหรับฟาร์มสุกร ฟาร์มไก่เนื้อ ฟาร์มไก่ไข่ ฟาร์มโคนม ฟาร์มโคเนื้อ สถานที่ฟักไข่สัตว์ปีก ฟาร์มผึ้ง ฯ
- การปฏิบัติทางการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดี (Good Aquaculture Practices : GAP) เช่น การปฏิบัติทางการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดีสำหรับฟาร์มเพาะพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำจืด ฟาร์มปลาสด ฟาร์มเลี้ยงกุ้งทะเล ฟาร์มเลี้ยงปูม้าและปูทะเล เป็นต้น

- มาตรฐาน Code of Conduct (CoC) ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ได้อุตสาหกรรม การเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลอย่างยั่งยืน

แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน (GAP)

• **แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ**

- o เฝ้าระวังและประเมินความเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร
- o ศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงของสารปนเปื้อน/วิธีการสืบสวน/ตรวจสอบย้อนกลับ/ระบาดวิทยา เพื่อพัฒนาวิธีการวิเคราะห์ตรวจสอบค้นหาความไม่ปกติในระบบการผลิต และวิธีบริหารจัดการ ความเสี่ยง
- o พัฒนาระดับความปลอดภัยด้านอาหารของประเทศ เช่น ระบบการตรวจสอบรับรอง มาตรฐานสินค้าเกษตร ระบบการตรวจสอบย้อนกลับ ระบบการแจ้งเตือนภัยและระบบ บริหารจัดการเรียกคืนสินค้าที่มีปัญหา ระบบกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องตามกติกาก การค้าโลก การเทียบเคียงมาตรฐานของประเทศและสากล การสร้างความเชื่อมั่นและการ

ยอมรับมาตรฐาน/เครื่องหมายของประเทศไทย ออกประกาศกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร ตามกฎหมาย

- o สร้างองค์ความรู้ด้านอาหารศึกษา และสร้างการรับรู้ ความเข้าใจเครื่องหมายรับรอง การเลือกซื้อสินค้าที่ได้มาตรฐาน
- o ให้บริการตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรแก่เกษตรกรที่ขอรับบริการอย่างทั่วถึง ในเวลาที่เหมาะสม
- o ประสานความร่วมมือหน่วยงานเกี่ยวข้องส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตรในระบบมาตรฐาน
- o ประสานร่วมมือ ส่งเสริม สนับสนุนเงินทุนเพื่อการเข้าสู่ตลาดการผลิตสินค้ามาตรฐานและเป็นพี่เลี้ยงอย่างต่อเนื่องจนกว่าเกษตรกรจะมีความได้เปรียบในการแข่งขัน เช่น มีระบบ Coaching and Mentoring

ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน (GAP)

- ปริมาณและมูลค่าตลาดสินค้าเกษตรที่รับรองมาตรฐานเพิ่มขึ้น
- ผู้บริโภคมีความรู้ความเข้าใจด้านอาหารศึกษาเกี่ยวกับสินค้าเกษตรที่รับรองมาตรฐานเพิ่มมากขึ้น
- มีสัดส่วนการตลาดสินค้าเกษตรที่รับรองมาตรฐานในประเทศและการส่งออก (40 : 60)
- ชุดองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม ด้านการผลิตสินค้าเกษตรที่รับรองมาตรฐาน ปีละ 50 ชุด
- กิจกรรมการจัดการองค์ความรู้และบริหารการเปลี่ยนแปลงให้เกษตรกรที่ต้องการ 20 หลักสูตร/กิจกรรม
- ฐานข้อมูลสินค้าเกษตรที่รับรองมาตรฐานของประเทศ และสถานการณ์โลก (Big Data Analytic)
- โครงสร้างตลาดสินค้าเกษตรที่รับรองมาตรฐานมีลักษณะที่เข้าใกล้ตลาดแข่งขัน มีรูปแบบการค้า

ที่เป็นธรรม (Fair Trade) หรือระบบเกษตรพันธสัญญา

- การตรวจรับรองมาตรฐานมีความเชื่อมั่น/ยอมรับจากประเทศคู่ค้า การให้บริการสะดวก รวดเร็ว ทั่วถึง
- มีระบบการเฝ้าระวัง ระบบตรวจสอบย้อนกลับและระบบการบริหารความเสี่ยงที่มีความเชื่อมั่น

และปลอดภัยสูง

- เกษตรกรได้รับการสอนงานแนะนำอย่างต่อเนื่อง Coaching and Mentoring
- ผลประกอบการสุทธิของเกษตรกรที่ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในภาพรวมการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน

• ตรวจรับรองพืช ประมง ปศุสัตว์ โดยตรวจรับรองแหล่งผลิตพืชในระบบ GAP ผัก/ผลไม้ 91,777 แปลง เกษตรกร 63,637 ราย พื้นที่ 475,325 ไร่ ตรวจประเมินมาตรฐานฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 32,444 ฟาร์ม/ ฟาร์มปศุสัตว์ 16,343 ฟาร์ม ตรวจวิเคราะห์คุณภาพสินค้าประมง 71,634 ตัวอย่าง/ปศุสัตว์ 336,829 ตัวอย่าง

- กำหนดมาตรฐาน โดยคัดเลือกสินค้าที่จะกำหนดมาตรฐานและทบทวนให้ทันสมัย จำนวน 20 เรื่อง

- เจ้าหน้าที่ที่เป็นที่ปรึกษาเกษตรกรและวิทยากรด้าน GAP ได้รับการพัฒนา 500 ราย
- อบรมเกษตรกรเข้าสู่ระบบ GAP จำนวน 15,000 ราย และพัฒนาศักยภาพการผลิตหม่อนไหม

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- อบรมเกษตรกรเข้าสู่มาตรฐาน GAP จำนวน 15,000 ราย
- ตรวจสอบรับรองฟาร์ม พืช 39,000 ฟาร์ม ประมง 32,111 ฟาร์ม ปศุสัตว์ 16,202 แห่ง และสถานประกอบการและโรงงาน พืช ประมง ปศุสัตว์
- ตรวจสอบวิเคราะห์คุณภาพสินค้า
- ส่งเสริมการทำและใช้งานระบบ QR Trace
- พัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้มีคุณสมบัติเป็นผู้ตรวจประเมิน

เกษตรอินทรีย์

(กรมวิชาการเกษตร)

หลักการและเหตุผล

- ที่ผ่านมากเกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรโดยใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในปริมาณมากอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ประกอบกับเกิดกระแสความตื่นตัวด้านรักษาสภาพของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ และการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (Green Production) เพื่อให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพมาตรฐานปลอดภัย และเป็นสินค้าที่สร้างคุณค่าทางโภชนาการให้แก่ผู้บริโภค (Value Creation) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีความรู้ความเข้าใจถึงการรักษาสุขภาพจากการบริโภคอาหาร และมีความเชื่อมั่นว่าสินค้าอินทรีย์จะทำให้สุขภาพร่างกายไม่มีความเสี่ยงจากสารเคมีสังเคราะห์ และจะช่วยสนับสนุนเกิดสมดุลของระบบนิเวศที่ยั่งยืน

- รัฐบาลจึงได้กำหนดให้มี วิทยาลัย “ประเทศไทยเป็นผู้นำในระดับภูมิภาคด้านการผลิต การค้า การบริโภค และการบริการเกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในระดับสากลโดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2564 ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมการวิจัย การสร้างและเผยแพร่ องค์ความรู้ และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ 2) พัฒนาการผลิตสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์ 3) พัฒนาการตลาดสินค้าและบริการ และการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 4) การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ โดยมี เป้าหมาย พื้นที่เกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น 1,333,960 ไร่

นิยามเกษตรอินทรีย์

- **ผลิตภัณฑ์อินทรีย์ (Organic Products) คือ** ผลิตภัณฑ์จากระบบการเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) ซึ่งปลอดจากสารเคมี และการปรุงแต่งโดยสารสังเคราะห์ ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ในทุกๆขั้นตอนการผลิต การแปรรูป และการเก็บรักษา ทั้งนี้ความต้องการของผู้บริโภคสินค้าอินทรีย์ได้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่รักสุขภาพ ผู้ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเหตุผลหลักในการซื้อ ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภค คือ ความสมเหตุสมผลของราคาโดยเปรียบเทียบ ความเชื่อมั่น/การยอมรับระบบตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และอำนาจซื้อของผู้บริโภค

- **เกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) คือ** ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นหลักการปรับปรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์ และนิเวศการเกษตร เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยการผลิตภายนอก และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ และในขณะเดียวกันก็พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิตและพัฒนาความต้านทานโรคของพืชและสัตว์เลี้ยง (สถาบันเกษตรอินทรีย์นานาชาติ IPOM) และ มกอช. ได้นิยาม เกษตรอินทรีย์ คือ ระบบการจัดการด้านการเกษตรแบบองค์รวม ที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงวัตถุดิบที่ได้มาจากการสังเคราะห์ และไม่ใช้พืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์ที่ได้มาจากการดัดแปรพันธุกรรม (GMO) มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสุขภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์และคุณภาพที่สำคัญ

ของผลิตภัณฑ์ทุกขั้นตอน โดยใช้หลักการเกษตรอินทรีย์ที่ยอมรับกันทั่วไป คือ หลักการที่กำหนดโดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์ นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements – IFOAM) ประกอบด้วย 4 มิติ คือ สุขภาพ, นิเวศวิทยา, ความเป็นธรรม และการดูแลเอาใจใส่ (health, ecology, fairness and care) และต้องสอดคล้องกับเงื่อนไข ทางเศรษฐกิจ สังคม ภูมิอากาศและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เนื่องจากก่อให้เกิดผลผลิต ที่ปลอดภัยจากสารพิษ และช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน มีหลักการของการอยู่ร่วมกัน และพึ่งพิงธรรมชาติทั้งบนดินและ ใต้ดิน ใช้ปัจจัยการผลิตอย่างเห็นคุณค่า และมีการอนุรักษ์ ให้อยู่อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบเป็นองค์รวมและ ความสมดุลที่เกิดจากความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศทั้งระบบ

- การตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ปัจจุบันการเกษตรกรสามารถขอรับการตรวจและรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ได้จากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเกษตรกรจะต้องวิเคราะห์ศักยภาพตนเองเพื่อขอรับการตรวจรับรองตามเงื่อนไข/มาตรฐานที่กำหนด วิเคราะห์ความเป็นไปได้ด้านตลาดโดยพิจารณาจากความเชื่อมั่น/คุณค่า/การเทียบเคียง/ระดับการยอมรับของหน่วยตรวจรับรองและเครื่องหมายรับรองของแต่ละหน่วย รวมทั้งความต้องการของผู้บริโภคหรือผู้นำเข้าแต่ละพื้นที่/ประเทศ เช่น

- มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ IFOM
- มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป
- มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหรัฐอเมริกา (USDA Organic)
- มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดา (Canada Organic Regime - COR)
- มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ญี่ปุ่น (Japan Agriculture Standard - Organic JAS Mark)
- มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (มกษ. (Organic Thailand))
- ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participation Guarantee System : PGS) ตามหลักเกณฑ์ของ มกอช. หรือได้รับการยอมรับจากองค์กรระหว่างประเทศ

แนวทางการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์

- แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่
  - วิจัยสร้างองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม ด้านการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ บริหารจัดการองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรที่ต้องการรับความรู้ ส่งเสริมการผลิต และจัดทำฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ของประเทศ เพื่อการวิเคราะห์และใช้ประโยชน์
  - บริหารจัดการให้มี Organic Zone and Buffer Zone (พื้นที่เหมาะสมการทำเกษตรอินทรีย์ และพื้นที่ชนที่ลดและบรรเทาผลกระทบให้เกิดการปนเปื้อนต่อมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้รวมถึงการบริหารจัดการควบคุมคุณภาพและความปลอดภัยของทรัพยากรดิน น้ำ อากาศ และการใช้สารเคมีทางการเกษตร ในพื้นที่ดังกล่าว)

- o การกำหนดมาตรฐานและการตรวจรับรองมาตรฐาน ที่เป็นสากลและยอมรับของผู้บริโภค และสามารถให้เกษตรกรเข้าถึงบริการตรวจรับรองมาตรฐานอย่างพอเพียง มีประสิทธิภาพทันเวลา
- o สร้างชุดองค์ความรู้ด้านอาหารศึกษาที่เกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์ เครื่องหมายรับรอง และเผยแพร่ในช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ
- o ประสานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในทุกรูปแบบและทุกช่องทาง
- o ประสานร่วมมือ ส่งเสริม สนับสนุนเงินทุนเพื่อการเข้าสู่ตลาดการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ และเป็นพี่เลี้ยงอย่างต่อเนื่องจนกว่าเกษตรกรจะมีความได้เปรียบในการแข่งขัน เช่น มีระบบ Coaching and Mentoring

ตัวชี้วัดความสำเร็จของเกษตรอินทรีย์

- ปริมาณและมูลค่าตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น
- ผู้บริโภคมีความรู้ความเข้าใจด้านอาหารศึกษาที่เกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น
- มีสัดส่วนการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศและการส่งออก (40 : 60)
- ชุดองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม ด้านการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ปีละ 50 ชุด
- กิจกรรมการจัดการองค์ความรู้และบริหารการเปลี่ยนแปลงให้เกษตรกรที่ต้องการ 20 หลักสูตร/กิจกรรม
- ฐานข้อมูลเกษตรอินทรีย์ของประเทศ และสถานการณ์โลก (Big Data Analytic)
- การรักษาหรือเพิ่มพื้นที่ Organic Zone and Buffer Zone (พื้นที่เหมาะสมการทำเกษตรอินทรีย์และพื้นที่ชนที่ลดและบรรเทาผลกระทบให้เกิดการปนเปื้อนต่อมาตรฐานเกษตรอินทรีย์)
  - โครงสร้างตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์มีลักษณะที่เข้าใกล้ตลาดแข่งขัน มีรูปแบบการค้าที่เป็นธรรม (Fair Trade) หรือระบบเกษตรพันธะสัญญา
- การตรวจรับรองมาตรฐานมีความเชื่อมั่น/ยอมรับจากประเทศคู่ค้า การให้บริการสะดวก รวดเร็วทั่วถึง
- มีระบบการเฝ้าระวัง ระบบตรวจสอบย้อนกลับและระบบการบริหารความเสี่ยงมาตรฐานของสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีความเชื่อมั่นและปลอดภัยสูง
  - เกษตรกรได้รับการสอนงานแนะนำอย่างต่อเนื่อง Coaching and Mentoring
- พื้นที่การผลิต ปริมาณและมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์บรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดโลก
  - ผลประกอบการสุทธิของเกษตรกรที่ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- มีเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรได้รับการ ตรวจรับรอง/ ต่อยอายุมาตรฐาน 21,264 ราย ตรวจประเมินแปลงเบื้องต้น 2,340 ราย พัฒนากลุ่มเกษตรกรสู่การรับรอง (PGS) 980 ราย
- ทำแผนที่ Organic mapping จำนวน 10,754 ราย 141 กลุ่ม พื้นที่ 2.27 แสนไร่
- พัฒนาต่อยอดการผลิตการแปรรูป 17 กลุ่ม พัฒนาดันแบบโรงสี 2 แห่ง สหกรณ์ 5 แห่ง พัฒนาตลาดสีเขียว 18 แห่ง
- ภาพรวมการปฏิบัติงานของรัฐ
  - o อบรมความรู้ให้เกษตรกร 11,585 ราย
  - o สนับสนุนปัจจัยการผลิต 2,150 ราย

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- พัฒนาระบบ Big Data Analytic
- พัฒนาและจัดให้มี Organic Zone and Buffer Zone Management (Organic Zone rotection)
- จัดให้มีระบบ Knowledge Management & Coaching and Mentoring System แก่เกษตรกร
- การสร้างการรับรู้ ความเข้าใจการเลือกซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ คุณค่าทางโภชนาการ ความเชื่อมั่นในมาตรฐานและเครื่องหมายรับรอง
- การบริหารสมดุลอุปสงค์ อุปทาน และพัฒนาประสิทธิภาพโครงสร้างตลาดสินค้าและผลิตภัณฑ์อินทรีย์

ตลาดสินค้าเกษตร (อตก.)

(องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร)

หลักการและเหตุผล

- ตลาดสินค้าเกษตรและตลาดปัจจัยการผลิตของประเทศไทยมีลักษณะแนมโน้มเข้าใกล้ตลาดกึ่งผูกขาด หรือ ตลาดผู้ซื้อผู้ขายน้อยราย (Oligopoly) ที่ซึ่งอำนาจในการกำหนดราคาขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งมีผลให้ผู้ขายปัจจัยการผลิตสามารถกำหนดราคาที่สูงกว่าต้นทุนการผลิตที่แท้จริง และในตลาดสินค้าเกษตร ผู้รับซื้อสามารถกำหนดราคาซื้อที่ไม่สะท้อนต้นทุนการผลิตที่แท้จริง
- ดังนั้น การปฏิรูปโครงสร้างตลาดปัจจัยการผลิตและตลาดสินค้าเกษตรจากตลาดผู้ซื้อผู้ขายน้อยรายสู่ตลาดผู้ซื้อผู้ขายมากมาย โดยการส่งเสริมให้สถาบันเกษตรกรมีขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการ เข้าสู่ตลาดเป็นผู้ค้ารายใหม่ที่มีปริมาณการค้าการลงทุนและส่วนแบ่งตลาดเพิ่มขึ้น รวมทั้งเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้า และจัดให้มีตลาดสินค้าเกษตรที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงได้สะดวก
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้สร้างโอกาสที่จะปรับลักษณะของตลาดให้เข้าใกล้ตลาดแข่งขันสมบูรณ์มากที่สุด โดยการเพิ่มช่องทางผู้ซื้อสินค้าเกษตรให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มอำนาจการกำหนดราคาของเกษตรกร โดยเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าให้กับเกษตรกร ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตยกระดับคุณภาพ/มาตรฐานสินค้าเกษตร สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร เพิ่มทักษะการพัฒนาารูปแบบสินค้า/ผลิตภัณฑ์ รวมทั้ง สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ และบริหารจัดการสินค้าให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค เช่น การสนับสนุนตลาดประชารัฐ ตลาดเกษตรกร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำธุรกิจ สร้างโอกาสทางการตลาด และเพิ่มโอกาสในการแข่งขันให้แก่เกษตรกร รวมทั้ง ส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงสินค้าเกษตรระหว่างเกษตรกร/ผู้ผลิตกับผู้ขายเข้าสู่ระบบการตลาด
- อ.ต.ก. ในฐานะหน่วยงานที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมตลาดสินค้าเกษตร ได้ดำเนินกิจกรรมตลาดสินค้าเกษตร ประกอบด้วย ตลาดสินค้าเกษตรคุณภาพ อ.ต.ก./ Mini อ.ต.ก. /ตลาดเกษตรกรอินทรีย์ อ.ต.ก. /ตลาดพันธุ์ไม้ อ.ต.ก. และตลาด อ.ต.ก. ออนไลน์ (www.ortorkor.com) ซึ่งเป็นระบบการซื้อขายสินค้าเกษตรแบบออนไลน์ ระบบตลาดกลางสินค้าทางการเกษตร (Agrimart.in.th) เพื่อพัฒนาตลาด E-commerce ระบบการเชื่อมโยงธุรกิจจากกลุ่มผู้ซื้อสู่กลุ่มเกษตรกร และการสร้างแบบนวัตกรรมสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพ

นิยามตลาดสินค้าเกษตร

- ตลาดสินค้าเกษตร คือ การที่ผู้ซื้อ ผู้ขายมีการตกลงซื้อขายสินค้าและบริการร่วมกัน รวมทั้งปัจจัยการผลิต ซึ่งจะมีความหมายรวมถึงตลาดภายในประเทศ ตลาดชายฝั่ง ตลาดชายปลีก ตลาดต่างประเทศ ตลาดผลผลิต ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า รวมถึง ตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-Commerce) ทั้งนี้ลักษณะโครงสร้างตลาดที่สำคัญประกอบด้วย ลักษณะตลาดแข่งขันสมบูรณ์ และตลาดแข่งขันไม่สมบูรณ์ กล่าวคือ ตลาดที่ผู้ซื้อ หรือ ผู้ขาย มีอิทธิพลในการกำหนดราคาหรือปริมาณซื้อขายสินค้า เช่น กรณีตลาดสินค้าเกษตรจะมีลักษณะผู้ซื้อน้อยราย ในขณะที่มีผู้ขายมากมาย และในทางกลับกันตลาดปัจจัยการผลิต

ผลิต (สารเคมีทางการเกษตร) จะมีลักษณะที่ผู้ขายน้อยราย ในขณะที่ผู้ซื้อ (เกษตรกร) มากมาย ทั้งสองตลาดเกษตรกรจึงมีอำนาจการกำหนดราคาน้อยกว่า

แนวทางการดำเนินงานตลาดสินค้าเกษตร

- **แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ**

- วางระบบการบริหารจัดการตลาดสินค้าเกษตรที่มีอยู่ในปัจจุบัน (กำหนดรูปแบบตลาด (Market Pattern)/วางระบบรายงานข้อมูล/วางระบบการติดตาม ประเมินผล วิเคราะห์ ข้อมูล/สร้างการรับรู้ ประชาสัมพันธ์)
- พัฒนาคุณภาพมาตรฐานตลาดตามหลักการสุขอนามัยและได้รับการรับรองมาตรฐาน โดยศึกษาข้อมูล/วางแผนการดำเนินงาน/การจัดการเงินทุน/การบริหารแผน
- สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรและตลาด เพื่อให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตลาดและมีการจัดการองค์ความรู้ ข้อมูลพฤติกรรมผู้บริโภค รวมทั้งการบริหารความคาดหวังของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลง
- พัฒนา Farmer Supplier เพื่อให้เกษตรกรที่ผลิตสินค้าและนำมาจำหน่ายในตลาดมีความรู้ด้านการตลาด สามารถบริหารการผลิตให้ได้ผลผลิตในปริมาณ คุณภาพ (มาตรฐาน/โภชนาการ) และทำการตลาด อย่างมีประสิทธิภาพ
- พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่เข้าสู่ตลาดอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลง โดยการสร้างระบบควบคุมคุณภาพมาตรฐานสินค้าที่จำหน่ายในตลาดที่มีความเชื่อมั่นสูงและเป็นสากล
- วางแผนขยายตลาดและสร้าง Farmers Supplier รายใหม่
  - การศึกษาความเป็นไปได้ในการลงทุนขยายตลาดและวางแผนการพัฒนาในอนาคต
  - การสร้างผู้ขายรายใหม่เข้าสู่ตลาด

ตัวชี้วัดความสำเร็จของตลาดสินค้าเกษตร

- ปริมาณและมูลค่าผลผลิตสินค้าเกษตรที่จำหน่ายผ่านช่องทางภายใต้นโยบาย “ตลาดนำการผลิต” เพิ่มขึ้น (ตลาดประชารัฐ ตลาดเกษตร ตลาด อ.ต.ก. ตลาด Modern Trade ฯ)

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- สรุปผลการดำเนินงานตลาดสินค้าเกษตรของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่เกี่ยวข้อง รวม 12 หน่วยงาน ประกอบด้วย กรมการข้าว กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมหม่อนไหม กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร องค์การสะพานปลา องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย และสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมตลาดสินค้าเกษตรเพื่อเชื่อมโยงการตลาด เป็นช่องทางให้เกษตรกร/ผู้ประกอบการเกษตร นำสินค้ามาจำหน่าย

- ทั้งนี้ ในส่วนของ อ.ต.ก. ได้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมตลาดสินค้าเกษตร ในปี พ.ศ. 2559 - 2560 ประกอบด้วย

- ตลาดสินค้าเกษตรคุณภาพ อ.ต.ก. (จำนวน 36 ครั้ง จัดที่ กทม. และส่วนภูมิภาค)
- ตลาดสินค้าเกษตรคุณภาพ อ.ต.ก. (Mini อ.ต.ก.) (จำนวน 5 แห่ง จัดที่ตลาด อ.ต.ก. กทม. (1 แห่ง) และส่วนภูมิภาค (4 แห่ง) โดยมีการนำระบบซื้อขายออนไลน์มาใช้ในการดำเนินงานด้วย
- ตลาดเกษตรอินทรีย์ อ.ต.ก. (จำนวน 1 ครั้ง จัดที่ กทม.)
- ตลาดพันธุ์ไม้ อ.ต.ก. (จำนวน 2 แห่ง จ. นครราชสีมา และ จ.ตรัง)
- ตลาด อ.ต.ก. ออนไลน์ (www.ortorkor.com) (ระบบการซื้อขายสินค้าเกษตรแบบออนไลน์)

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- หลักการ “ตลาดนำการผลิต
- เชื่อมโยงตลาด Modern Trade
- พัฒนาสู่การซื้อขาย สินค้าในระบบเกษตรพันธะสัญญา
- ขยายประมาณและมูลค่าผลผลิตสินค้าเกษตรในช่องทางนโยบาย หลักการ “ตลาดนำการผลิต”

การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่

(สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

หลักการและเหตุผล

- ด้วยข้อจำกัดของทรัพยากรดินและน้ำ ตลอดจนเมื่อมีการใช้ประโยชน์เพื่อการผลิตและบริโภคจะเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ในขณะที่ความต้องการของมนุษย์จะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากร ดังนั้นการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ออกแบบกระบวนการผลิตและบริโภคให้มีความสมดุล อีกทั้งมีเหลือเฟืออนาคตที่ยั่งยืน โดยคิดวิเคราะห์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การแสวงหาความรู้และวิชาการอย่างสมเหตุสมผลเพื่อวิเคราะห์ คำนวณความเป็นไปได้ทางการเงิน เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจครัวเรือน การวิเคราะห์คุณภาพดินและปริมาณน้ำที่เหมาะสมกับความต้องการใช้เพื่อการผลิตและบริโภค การวิเคราะห์ คำนวณความพอประมาณตามศักยภาพของตนเอง และการวิเคราะห์ประเมินความเสี่ยงเพื่อการบริหารความเสี่ยงสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่าง ๆ รวมทั้งการพยายามที่เพิ่มขึ้นในการประกอบอาชีพและการแสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ เป็นต้น

- ดังนั้น เพื่อให้เกษตรกรพออยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพ ในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้มีภูมิคุ้มกันต่อภัยธรรมชาติ มีน้ำจากสระน้ำในหน้าแล้ง และสามารถพึ่งตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่งเมื่อฝนตกหนัก และหากฝนตกปรกติก็สร้างผลผลิตที่เกิดรายได้เพิ่มขึ้นเป็นเงินเหลือเก็บออม สร้างคนที่มีความพอเพียง คิดได้ ทำเป็น คือ เมื่อไม่พอต้องรู้จักเติม (ความรู้ มีวินัย) เมื่อพอต้องรู้จักหยุด เมื่อมีเกินต้องรู้จักแบ่งปัน และสามารถสร้างความเข้มแข็ง/ภูมิคุ้มกันจากภายในครัวเรือน สร้างครอบครัว/สังคม/ชุมชนที่มีความร่วมมือร่วมใจ อยู่ร่วมกับธรรมชาติไม่ใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น สร้างฐานการผลิตที่จะขยายโอกาสการพัฒนาเชื่อมโยงเป็นเกษตรปราณีต ผลิตสินค้าที่ปลอดภัยได้มาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ ผ่านกลไก ศพก.และแปลงใหญ่ ในอนาคต

- ดังนั้น กษ. ในฐานะผู้ดูแลด้านการเกษตร ทั้งกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรและตัวเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรที่ยังยากจน จึงต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตจากพืชเชิงเดี่ยวไปสู่เกษตรกรรมยั่งยืน จึงได้น้อมนำ “ทฤษฎีใหม่” มาเป็นแนวทางในการพัฒนาภาคการเกษตร โดยมุ่งหวังจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร สร้างความมั่นคงด้านอาหาร (Food Security) ลดความเสี่ยงด้านรายได้ของครัวเรือน และเป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal: SDGs) เกิดการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficient economy) และเพื่อขยายผลโครงการให้เชื่อมโยงถึงตลาด จึงได้ใช้กลไกความร่วมมือในรูปแบบประชารัฐมาขับเคลื่อนโครงการ

นิยามการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่

- เกษตรทฤษฎีใหม่** คือ การบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดย

- มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็ก ออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน

- o มีการคำนวณโดยหลักวิชาการ เกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียง ต่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี
- o มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบ โดยมีการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน
  - ขั้นที่ 1 ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น คำนวณ และพัฒนาแปลงการผลิตตามหลักการ โดยแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วน
  - ขั้นที่ 2 ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง รวมกลุ่มสร้างความเข้มแข็ง
  - ขั้นที่ 3 ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า การเชื่อมโยงตลาด

แนวทางการดำเนินงานการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่

- **แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ**
  - o วิเคราะห์และประเมินข้อมูลทักษะและสมรรถนะของเกษตรกรเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาศักยภาพการศึกษาเรียนรู้ของเกษตรกรเป้าหมาย
  - o การพัฒนาครู และ ผู้สอนงาน (Coach) ที่สามารถตอบสนองความสามารถของเกษตรกรที่แตกต่าง การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำไปสู่ทักษะที่กำหนด
  - o สร้างความรู้สึกเร่งด่วนและเรียนรู้ความเร่งด่วน ขั้นแรกของกระบวนการเปลี่ยนแปลงคือ ทำให้เกษตรกรในชุมชนจำนวนมากพอรู้สึกถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเปลี่ยนแปลง
  - o จัดให้มีกิจกรรมพัฒนาและเสริมสร้างทักษะและความแตกฉาน เช่น การอบรม การศึกษา การดูงาน การฝึกงาน การเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ การแลกเปลี่ยนแนวคิด การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการออกแบบบทเรียน (Active Lerner) การเรียนรู้จากเหตุการณ์เชิงประจักษ์ รอบตัวเกษตรกรและในไร่นา (Phenomenon Based Learning) การสอนงานและให้คำแนะนำ (Coaching and Mentoring) ฯลฯ
  - o สนับสนุนปัจจัยการผลิต และเพิ่มศักยภาพของเกษตรกร
  - o ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร และเชื่อมโยงตลาด
- **แนวปฏิบัติของเกษตรกร**
  - o ศึกษา ทำความเข้าใจในหลักการทำการเกษตรตามแนวทางทฤษฎีใหม่ ฝึกเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
  - o การบริหารจัดการดินและน้ำเพื่อประโยชน์สูงสุดในการผลิตที่พออยู่พอกินพึ่งตนเองได้ โดยวิเคราะห์คุณภาพดิน และ ปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสมกับการผลิต วิเคราะห์ปริมาณน้ำที่มีอยู่ และ ปริมาณความต้องการใช้น้ำของผลผลิตทั้งปี วางแผนการผลิตพืช ปศุสัตว์ เพื่อบริโภคในครัวเรือนและประหยัดค่าใช้จ่ายด้านอาหาร แผนรายรับและรายจ่ายเพื่อให้เกิดความสมดุลพอเพียง และมีเงินออม
  - o ลงมือปฏิบัติ คิด อ่าน เขียน เช่น ปรับปรุงบำรุงดิน บริหารจัดการน้ำ ให้สอดคล้องความต้องการใช้น้ำของผลผลิตทั้งปี จัดทำแผนการผลิตพืช ปศุสัตว์ จัดทำแผนรายรับและรายจ่ายเป็นต้น

- o จัดทำงบการเงินและการบันทึกบัญชีฟาร์มและบัญชีครัวเรือน เพื่อวิเคราะห์รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร

ตัวชี้วัดความสำเร็จการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่

- การบริหารจัดการดินและน้ำเพื่อประโยชน์สูงสุดในการผลิตที่พออยู่พอกินพึ่งตนเองได้ โดยมี
  - o ผลการวิเคราะห์คุณภาพดิน และ ปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสมกับการผลิต
  - o ผลการวิเคราะห์ปริมาณน้ำที่มีอยู่ และ ปริมาณความต้องการใช้น้ำของผลผลิตทั้งปี
  - o แผนการผลิตพืช ปศุสัตว์ เพื่อบริโภคในครัวเรือนและประหยัดค่าใช้จ่ายด้านอาหาร
  - o แผนรายรับและรายจ่ายเพื่อให้เกิดความสมดุล พอเพียง และมีเงินออม
- รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรของเกษตรกรเพิ่มขึ้น โดยพิจารณาจากงบการเงินและการบันทึกบัญชีฟาร์มและบัญชีครัวเรือน

- การรวมพลังในรูปแบบกลุ่ม หรือสหกรณ์ ร่วมดำเนินการในด้านการผลิต การตลาด

ผลการดำเนินงานภาพรวมการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่

- เกษตรกร 70,0002 ราย นำหลักทฤษฎีใหม่ไปใช้
- เกษตรกรลดค่าใช้จ่ายโดยพึ่งพาตนเองเฉลี่ย (บริโภคและใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง) 1,736 บาท/เดือน
- เกษตรกรลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น/ฟุ่มเฟือย 128 บาท/เดือน
- เกษตรกรสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเฉลี่ย 5,553 บาท/เดือน
- เกษตรกรมีเงินออมเพิ่มขึ้น 24%
- เกษตรกรเผยแพร่/ขยายผลไปสู่เกษตรกรรายอื่น ร้อยละ 59.17
- สนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรนำไปปลูก/เลี้ยง (พืช/ปศุสัตว์/ประมง) 70,002 ราย
- เชื่อมโยงภาคีเครือข่าย ได้แก่ ปรากฏุ์เกษตร สถาบันการศึกษาภาคเกษตร ภาคเอกชน เช่น บ.เครือเจริญโภคภัณฑ์ ไทยเบฟ เบทาโกร สหพัฒน์ เจียไต่ ปตท. มิตรผล เป็นต้น เพื่อร่วมดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการเจ้าหน้าที่รัฐลงพื้นที่ติดตาม เยี่ยมเยียนเกษตรกร ทั้ง 77 จังหวัด

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

กิจกรรม/การดำเนินงานของโครงการ แบ่งเป็น 2 กลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

- เกษตรกรรายเดิม ปี 2560จำนวน 70,000 ราย จะมีการถอดบทเรียนเกษตรกรต้นแบบ (เป็นแปลงเรียนรู้และศึกษาดูงานในพื้นที่) และประเมินศักยภาพและจัดกลุ่มเพื่อพัฒนา แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่
  - o กลุ่ม A: เกษตรกรที่สามารถทำเป็นต้นแบบได้ จำนวน 17,534 ราย
  - o กลุ่ม B: เกษตรกรที่เกือบจะไปสู่เกษตรกรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 จำนวน 39,584 ราย
  - o กลุ่ม C: เกษตรกรที่ไม่สามารถไปสู่เกษตรกรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ได้ 12,916 ราย
- เกษตรกรรายใหม่ที่จะเข้าร่วมโครงการในปี 2561 จำนวน 70,000 ราย จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ สนับสนุนปัจจัยการผลิต ส่งเสริมการทำบัญชีต้นทุน

- o ดำเนินงานแบบบูรณาการร่วม 5 ภาคส่วน ได้แก่ รัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา เกษตรกร และปราชญ์ชาวบ้าน เน้นความร่วมมือระหว่างรัฐกับปราชญ์ชาวบ้านในการคัดเลือก
- o ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกษตรกรในการปรับวิถีคิด เปลี่ยนวิธีทำ และเพิ่มเติมองค์ความรู้ในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อให้เกษตรกรทำตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยจะคัดเลือกตัวแทนปราชญ์ชาวบ้านตามเขตส่งเสริมเกษตร 9 เขต เพื่อกำหนดแนวทางการทำงานของปราชญ์ชาวบ้าน (หลักสูตรกลาง)
- o หน่วยงานรัฐ/เอกชน/ปราชญ์เกษตร สนับสนุนปัจจัยการผลิตเพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมการผลิตในแปลงให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย
- o ส่งเสริมการทำบัญชีฟาร์ม/บัญชีครัวเรือน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์วางแผนการผลิต/การตลาด บูรณาการเยี่ยมชมเกษตรกร เพื่อให้คำแนะนำใน การปฏิบัติ/ประเมินผล

แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร

(กรมการข้าว)

หลักการและเหตุผล

• ด้วยนโยบายการปกป้องคุ้มครองภาคการผลิตข้าวของประเทศในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งไม่มีการเฝ้าระวังผลกระทบต่อภาระต้นทุนการคลังและประสิทธิภาพการผลิตที่จะลดน้อยถอยลง ได้ส่งผลให้ภาคการผลิตข้าวอ่อนแอจากการที่ชาวนาไม่ทราบต้นทุนทางสังคมที่ต้องรับภาระแทน และมีความรู้สึกลัวว่าการผลิตยังสามารถดำเนินต่อไปได้เพราะต้นทุนยังคุ้มกับประโยชน์ที่ได้รับ ประกอบกับลักษณะโครงสร้างต้นทุนในปัจจุบันที่มีการจ้างงานเพื่อแบ่งงานกันทำส่งผลให้กระบวนการผลิตข้าวมีเสถียรมากยิ่งขึ้น การปรับเปลี่ยนและลดการผลิตจึงทำได้ง่าย (การปรับเปลี่ยนต้นทุนผันแปรทำได้เร็วและง่าย) นอกจากนี้ข้าวเป็นสินค้าจำเป็นต้องดำรงชีวิตและมีความสัมพันธ์กับระดับรายได้ของผู้บริโภคกล่าวคือ เป็นสินค้าที่หากระดับรายได้สูงขึ้น จะทำให้ปริมาณการบริโภคเพิ่มขึ้นในระดับที่น้อยกว่า ดังนั้นเมื่อระดับรายได้ของประชากรในประเทศก็ยิ่งสูงขึ้น จะทำให้ปริมาณความต้องการสินค้าดังกล่าวมีสัดส่วนที่น้อยลง ดังนั้นจากเหตุปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้ปริมาณการผลิตข้าวขยายตัวเพิ่มขึ้น ทั้งในพื้นที่ที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกข้าว ส่งผลต่อเนื้อหาด้านปริมาณ คุณภาพ และประเภท (ชนิด) เป็นวงจรที่ในอนาคตจะยากลำบากในการปรับหรือปฏิรูปโครงสร้างการผลิตที่ผิดรูปและไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ให้หมดสิ้นไป เช่น การผิดรูปด้านต้นทุนการผลิตที่แท้จริง การผิดรูปด้านคุณภาพ (การไม่สามารถรักษาระดับความชื้น มาตรฐานเมล็ดข้าวและสิ่งปนเปื้อนต่าง ๆ) การผิดรูปด้านปริมาณและสายพันธุ์ข้าวที่ไม่สอดคล้องความต้องการซื้อ การผิดรูปด้านพื้นที่การผลิตที่ไม่สอดคล้องกับดินและน้ำ การผิดรูปด้านโครงสร้างตลาดที่ซึ่งมีผู้ซื้อน้อยราย

• ดังนั้น กษ. ต้องปรับกระบวนการทัศน์สำหรับอนาคตข้าวไทย ด้วยการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมเพื่อการแปรรูปสร้างมูลค่า และความต้องการของผู้บริโภคในตลาด ดังนี้

- o วางแผนการผลิตโดยใช้หลักการ ตลาดนำการผลิต ผลิตตามความต้องการของตลาด มีตลาดรองรับ (Demand-driven Supply Chains) ตลอดจนมีการเชื่อมโยงการผลิตภาคเกษตรกับภาคอุตสาหกรรม
- o บริหารจัดการด้านอุปทานให้สอดคล้องกับอุปสงค์ (Supply Chain Management) รวมทั้งบริหารจัดการด้านอุปทานส่วนเกิน (Excess Supply) เพื่อสร้างสมดุลการผลิตในทุกระดับ ตั้งแต่ท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศ
- o สร้างความเป็นธรรมทางการค้า (Fair Trade) เพื่อให้เกษตรกรได้รับราคาและรายได้ที่เหมาะสม
- o ปรับโครงสร้างการผลิต โดยเฉพาะปลูกตามเขตความเหมาะสมของพื้นที่ และจูงใจให้เกษตรกรปลูกพืชอื่น

นิยามแผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร

- **แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร** คือ วิธีการบริหารจัดการสมดุลของอุปสงค์และอุปทานข้าวของประเทศ (Demand-driven Supply Chains) โดยวิเคราะห์คาดการณ์ปริมาณความต้องการของตลาด (Demand Side) เพื่อนำมาบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) ทั้งด้านปริมาณ ในระยะสั้นผ่านมาตรการในการดูดซับอุปทานส่วนเกิน (Excess Supply) และในระยะยาวโดยการลดพื้นที่ปลูกข้าวในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (Unsuitable land) และด้านคุณภาพ โดยยกระดับการผลิตให้ได้ตามมาตรฐาน และขยายตลาดข้าวคุณลักษณะเฉพาะ (Niche Market) ตลอดจนสร้างความเป็นธรรมทางการค้า (Fair Trade)

แนวทางการดำเนินงานแผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร

- **แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ**
  - วิเคราะห์คาดการณ์อุปสงค์เพื่อเชื่อมโยงอุปทานข้าวอย่างถูกต้อง แม่นยำ และเชื่อถือได้
  - กำหนดแนวปฏิบัติ/คู่มือ/คำแนะนำวิธีบริหารจัดการอุปทานให้มีการผลิตในประเภทชนิดสายพันธุ์ พื้นที่ รอบการผลิต ปริมาณ มาตรฐานและคุณภาพ เช่น การวางแผนการผลิตระดับประเทศ กลุ่มน้ำ จังหวัด และอำเภอ ก่อนเริ่มต้นการผลิตแต่ละรอบ การบริหารจัดการควบคุม กำกับ ปัจจัยการผลิตให้มีปริมาณ ประเภทชนิดสายพันธุ์ มาตรฐานและคุณภาพ ในราคาที่เหมาะสมตามกฎหมาย รวมถึงการขึ้นทะเบียนและการควบคุมกำกับมาตรฐานการรับจ้างในกระบวนการผลิต
  - จัดให้มีชุดองค์ความรู้ การจัดการความรู้ และการบริหารการเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตแบบปราณีต แม่นยำสูง ผ่านกลไก ศูนย์วิจัยและพัฒนาของรัฐ ศ.พ.ก. แปลงใหญ่ สหกรณ์ ประชากร รัฐ สถาบันการศึกษา และความร่วมมือกับองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรต่าง ๆ รวมทั้งจัดให้มีระบบสอนงาน แนะนำและเป็นพี่เลี้ยงแก่เกษตรกร กลุ่มเกษตรกรที่ก้าวข้ามสู่การเกษตรสมัยใหม่อย่างต่อเนื่องจนกว่าจะมีระดับความได้เปรียบในการแข่งขัน
  - จัดให้มีสินเชื่อเพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพ/ผลิตภาพการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์
  - จัดให้มีสินเชื่อเพื่อการเข้าสู่ตลาดผู้ซื้อผู้แปรรูปสินค้าข้าวรายใหม่ เช่น สถาบันเกษตรกร SMEs
  - ส่งเสริมระบบเกษตรพันธะสัญญาและให้เกษตรกรมีการวางแผนตลาด/การตลาดนำการผลิต
  - สร้างความเข้าใจให้เกษตรกรได้รับรู้อย่างทั่วถึง เพื่อเป็นทางเลือกแก่เกษตรกรตามภูมิวิเวศน์ที่ต่างกัน
- **แนวปฏิบัติของเกษตรกร**
  - ขึ้นทะเบียนเกษตรกร
  - วิเคราะห์ศึกษาความเป็นไปได้และวางแผนการผลิต แผนการตลาด แผนการเงิน ระบบงบการเงินและการบัญชีต้นทุนบัญชีฟาร์ม
  - จัดบันทึก วิเคราะห์ประเมินความเสี่ยงในกระบวนการ ก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว เช่น จัดหาปัจจัยการผลิต ความรู้ เทคโนโลยี การเฝ้าระวังและควบคุมคุณภาพการผลิต การบันทึก

Checklist การปฏิบัติประจำวัน การบันทึกงบการเงินและบัญชี การรักษามาตรฐานคุณภาพ
ความชื้น เป็นต้น

- o พัฒนาการผลิตอย่างต่อเนื่อง นำเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

ตัวชี้วัดความสำเร็จของแผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร

- ความแตกต่างระหว่างอุปทานและอุปสงค์ น้อยที่สุด
- ประสิทธิภาพและผลผลิตภาพการผลิตข้าวเพิ่มขึ้น
- ผลประกอบการของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว (รายได้รวมและกำไรสุทธิ)
- คุณภาพผลผลิตเพิ่มขึ้น (การรับรองมาตรฐานการผลิต/มาตรฐานสินค้า คุณค่าทางโภชนาการ)
- พื้นที่การผลิตไม่เหมาะสมตาม Agri-Map ได้รับการปรับเปลี่ยน

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- ทำแผนการผลิตข้าวล่วงหน้าก่อนฤดูปลูก 2 รอบการผลิต โดยรอบการผลิตที่ 1 ปี 2560/61 กำหนดเป้าหมายส่งเสริมการปลูกข้าว จำนวน 58.68 ล้านไร่ และออกมาตรการปรับพื้นที่นาเพื่อความมั่นคงทางอาชีพการเกษตร จำนวน 7 หมื่นไร่ รอบการผลิตที่ 2 กำหนดเป้าหมายส่งเสริมการปลูกข้าว จำนวน 11.65 ล้านไร่ และจัดทำโครงการปรับเปลี่ยนพื้นที่การปลูกพืชให้เหมาะสม จำนวน 1.95 ล้านไร่

- ปรับปรุงกระบวนการขึ้นทะเบียนเกษตรกร
- ขยายการทำนาแปลงใหญ่ เป็น 1,175 แปลง
- ขยายการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ 300,000 ไร่
- พัฒนาระบบการผลิตข้าวสาร Q
- ปรับเปลี่ยนและส่งเสริมการปลูกพืชหลังนา
- สร้างการรับรู้ให้ชาวนาอย่างทั่วถึง

หลักการดำเนินงานปี พ.ศ. 2561

- วางแผนให้ถูกต้องแม่นยำขึ้น ให้หน่วยงานระดับจังหวัดมีส่วนร่วมมากขึ้น
- ขึ้นทะเบียนเกษตรกรและवादแปลง 9 ล้านแปลง
- ขยายการทำนาแปลงใหญ่ 2 เท่า (2,350 แปลง) พร้อมรับรอง GAP
- ขยายการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ 2 เท่า เพิ่มอีก 300,000 ไร่ รวมเป็น 600,000 ไร่
- เชื่อมโยงตลาดข้าวอินทรีย์และข้าว GAP ครบวงจร
- ส่งเสริมการทำเกษตรแบบแม่นยำ (Precision Agriculture)
- ผลักดันการสร้างนวัตกรรมข้าว และการเพิ่มมูลค่าข้าว
- ส่งเสริมการสร้างยุ้งฉางให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรทั่วประเทศ
- กำหนดราคาสินเชื่อ โดยประกาศราคาล่วงหน้า
- ช่วยเหลือต้นทุนด้านการเก็บเกี่ยว

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

(กรมชลประทาน)

หลักการและเหตุผล

- น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ น้ำตามสภาพธรรมชาติที่ประชาชนทุกท้องที่อาศัยใช้ ได้แก่ น้ำในบรรยากาศ (ฝน) น้ำผิวดิน และน้ำบาดาล นับเป็นผลิตผลจากธรรมชาติที่เราไม่สามารถผลิตเพิ่มขึ้นมา หรือลดปริมาณที่มีอยู่ในธรรมชาติได้เองตามต้องการ
- การจัดการน้ำ คือ การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน ให้บูรณาการเกี่ยวกับน้ำและทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องในเขตลุ่มน้ำเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตการณ์น้ำ การขาดแคลนน้ำ อุทกภัยและคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม (น้ำเสีย) อย่างเป็นรูปธรรม ให้ปัญหาบรรเทาหรือกำจัดจนหมดสิ้นไปมีเป้าหมายให้ทุกๆ สิ่งในสังคม ทั้งคน สัตว์และพืช ฯลฯ มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการดำเนินชีวิตที่ดี มีความหลากหลายทางชีวภาพ ประชาชน มีน้ำใช้อย่างยั่งยืนและทั่วถึง มีความยุติธรรมปราศจากความขัดแย้ง ตลอดจนพัฒนาทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมกันไปด้วย
- ดังนั้น กษ. ในฐานะผู้ดูแลด้านการเกษตร จึงต้องบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ทั้งบนดินและน้ำใต้ดิน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

นิยามการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

- การบริหารจัดการน้ำ หมายถึง กระบวนการ (กรรมวิธี) จัดการน้ำ ซึ่งโดยทั่วไปเกี่ยวข้องกับการจัดหาและพัฒนา การจัดสรรและใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ รวมตลอดถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำให้คงอยู่และมีใช้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากทรัพยากรน้ำทั้งด้านปริมาณและคุณภาพให้หมดไป และการบริหารจัดการน้ำต้องเป็น “การจัดการแบบบูรณาการ” หรือไม่ก็ “การจัดการน้ำอย่างยั่งยืน” โดยมีวิถีการบริหารจัดการที่เน้นให้ทุกส่วนของสังคมรู้ถึงคุณค่าของน้ำ ใช้น้ำอย่างพอประมาณมีเหตุผล เพื่อให้ทรัพยากรน้ำมีใช้อย่างทั่วถึง เกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ มีความสมดุลทั้งปริมาณและคุณภาพ ซึ่งในการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จะต้องให้เป็นไปในลักษณะควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้มีความยั่งยืน ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ คือ
  - o การจัดหาน้ำ เพื่อให้มีแหล่งน้ำใช้เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตและการพัฒนาด้านต่าง ๆ
  - o การจัดสรรและการใช้น้ำที่มีอย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม
  - o การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร อนุรักษ์น้ำและแหล่งน้ำ
  - o การบรรเทาและแก้ไขปัญหาทั่วพื้นที่เป็นเหตุทำให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน
  - o การแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำ

แนวทางการดำเนินงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

- แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ

- o จัดหาพัฒนาก่อสร้าง ปรับปรุงแหล่งน้ำ พัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำ ขยายและเพิ่มประสิทธิภาพระบบชลประทาน พื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ ก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นาและชุมชน เชื่อมโยงโครงข่ายลุ่มน้ำเพื่อสร้างความมั่นคงของน้ำภาคการผลิต ปรับปรุงทางน้ำ ทางผันน้ำ พื้นที่รองรับน้ำนอง เขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- o ระบบป้องกันน้ำท่วมชุมชนและพื้นที่เศรษฐกิจและเฝ้าระวังเตือนภัยด้านน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาอุทกภัย เพิ่มประสิทธิภาพระบบบำบัดน้ำเสีย ควบคุมระดับน้ำเค็มและลดน้ำเสียจากแหล่งกำเนิด จัดการคุณภาพน้ำ พื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรมและป้องกันการพังทลายของดิน ตลอดจนสนับสนุนการบริหาร จัดการองค์กรลุ่มน้ำ ระบบฐานข้อมูลและติดตามประเมินผล
- **แนวปฏิบัติของเกษตรกร**
  - o ศึกษา ทำความเข้าใจการปรับปรุงแหล่งน้ำ ขยายระบบประปาเพื่อน้ำอุปโภคบริโภค พัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำ ขยายและเพิ่มประสิทธิภาพระบบชลประทาน
  - o ใช้น้ำอย่างพอประมาณมีเหตุผล เพื่อให้ทรัพยากรน้ำมีใช้อย่างทั่วถึง เกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ มีความสมดุลทั้งปริมาณและคุณภาพ
  - o จัดกลุ่มผู้ใช้น้ำร่วมในการบริหารจัดการน้ำ และใช้น้ำเพาะปลูกพืชให้เหมาะสมในแต่ละช่วงเวลา

ตัวชี้วัดความสำเร็จของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

- มีพื้นที่ชลประทานเพิ่มขึ้น ทำให้มีความมั่นคงในการบริหารจัดการน้ำและเกิดประสิทธิภาพในการใช้น้ำที่มีอยู่
- เพิ่มแหล่งต้นตุนกักเก็บน้ำเพื่อช่วยในการกระจายน้ำแก่ประชาชนในพื้นที่
- ช่วยสนับสนุนต้นตุน้ำในการผลิตของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลิตผลต่อไร่
- การบริหารจัดการน้ำให้พื้นที่เป้าหมายมีน้ำใช้อย่างเพียงพอ
- วางแผนและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อป้องกันความเสียหายจากภัยแล้ง และอุทกภัยได้อย่างทันท่วงที

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- ก่อสร้างโครงการชลประทาน 10 โครงการ ประกอบด้วย โครงการขนาดใหญ่ 9 โครงการ และโครงการจัดหาแหล่งน้ำและเพิ่มพื้นที่ชลประทาน 1 โครงการ แผนการดำเนินงาน 280,888 ไร่ สามารถเพิ่มพื้นที่ชลประทานแล้ว 8,000 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.84
- พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ 187 แห่ง ก่อสร้างแหล่งน้ำชุมชน 7 แห่ง
- จัดหาแหล่งน้ำในระดับไร่นา 45,000 บ่อ
- แหล่งน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน 50 แห่ง

- เพิ่มประสิทธิภาพแหล่งน้ำชลประทานเดิม ประกอบด้วย
  - การปรับปรุงพื้นที่ชลประทานเดิม 4,078 รายการ แผนพื้นที่ชลประทานเดิมได้รับการปรับปรุง 1,797,575 ไร่ ปัจจุบันแล้วเสร็จ 966 รายการ (คิดเป็นร้อยละ 23.69) พื้นที่ชลประทานเดิมได้รับการปรับปรุงแล้ว 600 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 0.03)
  - จัดรูปที่ดิน แผนพื้นที่ชลประทานเดิมได้รับการปรับปรุง 116,300 ไร่ ประกอบด้วย งานจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 6,400 ไร่ และงานจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรม 109,900 ไร่ (อยู่ระหว่างดำเนินการ ผลงานร้อยละ 21.34)
- ก่อสร้างโครงการบรรเทาอุทกภัยอำเภอหาดใหญ่(ระยะที่ 2) (ผลงานร้อยละ 9.04) ก่อสร้างโครงการบรรเทาอุทกภัยเมืองนครศรีธรรมราชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (อยู่ระหว่างออกแบบอาคารประกอบ) และโครงการป้องกันและบรรเทาภัยจากน้ำ ซึ่งจะป้องกันและบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่เขตเศรษฐกิจ 716,657 ไร่ จำนวน 189 รายการ ปัจจุบันแล้วเสร็จ 3 รายการ (คิดเป็นร้อยละ 1.59) มีพื้นที่ป้องกันและบรรเทาอุทกภัยแล้ว 10,000 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 1.40) อยู่ระหว่างจัดซื้อจัดจ้าง 57 รายการ และอยู่ระหว่างก่อสร้าง 129 รายการ ผลงานร้อยละ 16.32
  - ดำเนินการโครงการจัดการคุณภาพน้ำ ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ชุมชนเมืองได้รับการแก้ปัญหาน้ำเค็มรุกกล้า 266,365 ไร่ จำนวน 149 รายการ ปัจจุบันแล้วเสร็จ 18 รายการ (คิดเป็นร้อยละ 12.08) มีพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ชุมชนเมืองได้รับการแก้ปัญหาน้ำเค็มรุกกล้าแล้ว 67,088 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 25.19) อยู่ระหว่างจัดซื้อจัดจ้าง 6 รายการ และ อยู่ระหว่างก่อสร้าง 125 รายการ ผลงานร้อยละ 19.11

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- แผนปี 2561 บริหารจัดการน้ำและเพิ่มพื้นที่ชลประทาน 0.47 ล้านไร่ และเพิ่มความจุเก็บกัก 154.85 ล้าน ลบ.ม.
- สนับสนุนการดำเนินงานตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกอบด้วย แปลงใหญ่พื้นที่ ส.ป.ก. Zoning by Agri-Map ทฤษฎีใหม่ ศพก. เกษตรอินทรีย์ รวมทั้งแก้ปัญหาเร่งด่วนสินค้าทางการเกษตรและจัดทำ Big Data
  - แผนการขับเคลื่อนปี 2560-2564
    - จัดตั้งศูนย์น้ำอัจฉริยะ
    - ระบบงานที่สำคัญเชื่อมโยงเป็นระบบเดียว แบบ Real-time
    - มีแผนแม่บทลุ่มน้ำหลักและลุ่มน้ำสาขาทั้งระบบ
    - แผนงานด้านความร่วมมือระดับต่างๆ และร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน(PPP)

การส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าและการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรทดแทนแรงงาน

(กรมส่งเสริมสหกรณ์)

หลักการและเหตุผล

- ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ทำให้อุปกรณ์ต่างๆ สิ่งต่างๆ ถูกเชื่อมโยงสู่โลกอินเทอร์เน็ต ทำให้มนุษย์สามารถสั่งการควบคุมการใช้งานอุปกรณ์ต่างๆ ผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet of things) จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ หรือที่ถูกให้นิยามว่าเป็นยุค “การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ” ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อันเป็น “โอกาสและวิกฤต” ที่ทุกภาคส่วนจะต้องปรับวิธีเปลี่ยนวิธีจากแบบเดิม ๆ เพื่อก้าวทันกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และความคาดหวังของผู้บริโภค

- ทั้งนี้ จากข้อจำกัดที่ผ่านมาเครื่องจักรกลทางการเกษตรมีราคาค่อนข้างแพง เกษตรกรมีอำนาจซื้อน้อย (Purchasing power) และการใช้เครื่องจักรกลของเกษตรกรในปัจจุบันเป็นลักษณะรายย่อยและใช้ประโยชน์เพื่อเป็นเครื่องทุ่นแรง ไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจของหน่วยผลิตและเกิดการไม่ประหยัดต่อขนาด (Diseconomies of Scale) ภาคเกษตรของไทยจึงยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างที่ควรจะเป็น

- ดังนั้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ภาคเกษตรของประเทศจะต้องปรับเปลี่ยนจากการใช้แรงงานอย่างเข้มข้น (Labor intensive) เป็นเน้นใช้เทคโนโลยีอื่นๆ (Capital Intensive) เพื่อเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ให้ผลผลิตมีปริมาณและ/หรือมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น โดยการจัดให้มีกระบวนการสร้างและจัดการองค์ความรู้ รวมทั้งกระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและเครื่องจักรกล เพื่อสร้างโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีและจักรกลสมัยใหม่ เช่น การสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักผ่านกระบวนการอบรม ศึกษาเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งทุน การทดลองใช้ประโยชน์จากจักรกลสมัยใหม่ เพื่อให้เกษตรกรได้เข้าใจถึงประสิทธิภาพการผลิตที่เพิ่มขึ้น และมีทักษะการบริหารจัดการเครื่องจักรกล รวมถึงการแนะนำเป็นพี่เลี้ยงอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะมีความได้เปรียบในการแข่งขัน

นियามการส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าและการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรทดแทนแรงงาน

- โครงการส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร คือ วิธีการเพิ่มโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าถึงเครื่องจักรกลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ตลอดจนได้มีโอกาสศึกษาทดลองและเรียนรู้การใช้ประโยชน์ผ่านกระบวนการจัดการองค์ความรู้ กระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลงไปสู่เกษตรสมัยใหม่ โดยสนับสนุนเครื่องจักรกลผ่านสถาบันเกษตรกร ซึ่งจะทำหน้าที่จัดการและอำนวยความสะดวกให้บริการแก่สมาชิก ทั้งนี้ จะต้องมีการวิเคราะห์ความคุ้มค่าการใช้เครื่องจักรกลว่ามีความเหมาะสมกับชั่วโมงการใช้งาน ขนาดของการผลิต (Farm Size) และการกำหนด Cropping Pattern ให้มีความเหมาะสม

แนวทางการดำเนินงานการส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าและการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรทดแทนแรงงาน

- แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ

- o ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและเครื่องจักรกล เช่น ความเป็นไปได้ด้านเทคนิค ด้านการเงินและเศรษฐศาสตร์ การบริหารจัดการ เป็นต้น
- o จัดให้มีกระบวนการสร้างและจัดการองค์ความรู้ รวมทั้งกระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและเครื่องจักรกล เช่น การอบรม การดูงาน การทดลอง การสอนงาน การแนะนำ อย่างต่อเนื่องจนกว่าเกษตรกรจะมีความได้เปรียบในการแข่งขัน
- o จัดให้มีกิจกรรมพัฒนาและเสริมสร้างทักษะและความแตกฉาน เช่น การอบรม การศึกษา การดูงาน การฝึกงาน การเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ การแลกเปลี่ยนแนวคิด การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการออกแบบบทเรียน (Active Lerner) การเรียนรู้จากเหตุการณ์เชิงประจักษ์ รอบตัวเกษตรกรและในไร่นา (Phenomenon Based Learning) การสอนงานและให้คำแนะนำ (Coaching and Mentoring) ฯลฯ
- o ติดตามประเมินผลเพื่อการเก็บข้อมูลรวบรวมชุดองค์ความรู้การบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและเครื่องจักรกลที่ประสบความสำเร็จ

ตัวชี้วัดความสำเร็จการส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าและการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรทดแทนแรงงาน

- เกษตรกรสามารถเข้าถึงเครื่องจักรกลและเทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น
- ประสิทธิภาพและผลผลิตการผลิตเพิ่มขึ้น
- ชุดองค์ความรู้การบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและเครื่องจักรกลที่ประสบความสำเร็จ
- การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากการใช้แรงงาน (Labour Intensive) เป็นใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีสมัยใหม่

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- ดำเนินการจัดซื้อเครื่องจักรกลทางการเกษตร เพื่อให้บริการสมาชิกแล้ว จำนวน 47 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 81 ของเป้าหมาย 58 แห่ง
- สร้างช่างเกษตรท้องถิ่น ระดับ 1 - 3 รวม 2,106 ราย หรือ ร้อยละ 100.29 ของเป้าหมาย 2,100 ราย
- ส่งเสริมการใช้และการให้บริการเครื่องจักรกล (พัฒนาศักยภาพผู้ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรชุมชน จำนวน 715 ราย ร้อยละ 79.44 ของเป้าหมาย 900 ราย
- สามารถลดต้นทุนการผลิตและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในพื้นที่เกษตร ปศุสัตว์ และประมง วันละ 300 บาท/คน/วัน
- เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถาบันเกษตรกรในการจัดการและอำนวยความสะดวกในการให้บริการเครื่องจักรกลทางการเกษตร

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- สนับสนุนเครื่องจักรกลทางการเกษตรให้สถาบันเกษตรกรเพื่อให้บริการ และอำนวยความสะดวกเครื่องจักรกลทางการเกษตร จำนวน 58 แห่ง

- ลดต้นทุนการผลิต ร้อยละ 10
- สร้างช่างเกษตรท้องถิ่น 2,100 ราย
- ส่งเสริมการใช้และการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร 900 ราย

การพัฒนาสถาบันเกษตรกรรูปแบบประชารัฐ

(กรมส่งเสริมสหกรณ์)

หลักการและเหตุผล

- สถาบันเกษตรกร เป็นหน่วยผลิตที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ซึ่งจะเป็นแรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจในการเพิ่มรายได้ต่อหัวของเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหกรณ์ เป็นองค์การธุรกิจ (Firm) ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจเกือบทุกด้าน ตั้งแต่การผลิต การจำหน่าย และการบริโภค โดยปัจจุบันมีสหกรณ์ รวมทั้งสิ้น 8,190 แห่ง แบ่งเป็น สหกรณ์การเกษตร 4,423 แห่ง สหกรณ์ออมทรัพย์ 1,488 แห่ง สหกรณ์บริการ 1,282 แห่ง สหกรณ์เครดิตยูเนียน 587 แห่ง สหกรณ์ร้านค้า 208 แห่ง สหกรณ์ประมง 107 แห่ง และสหกรณ์นิคม 95 แห่ง จำนวนสมาชิกสหกรณ์ รวม 12.11 ล้านคน ดังนั้น หากสถาบันเกษตรกร และกระบวนการทางสหกรณ์มีประสิทธิภาพ จะเป็นเครื่องมือสำคัญของภาครัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับพื้นที่ (Local Economy) รวมถึง ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก

- ปัจจุบันรัฐบาลให้ความสำคัญและขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย ตามแนวคิดประชารัฐ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance) มีจุดมุ่งเน้นไปที่การลดบทบาทภาครัฐและเน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนอื่นๆ ในการเข้ามาบริหารจัดการงานสาธารณะ นอกจากนี้ยังมีแนวคิดสำคัญที่ได้รับการผลักดันควบคู่กันมากับการบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่ นั่นคือ “ธรรมาภิบาล” (Good Governance)

- ดังนั้น กษ. ในฐานะผู้ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา และคุ้มครองระบบสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน สถาบันเกษตรกร จึงต้องพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร เพื่อเพิ่มศักยภาพในบทบาท หน้าที่ช่วยเหลือเกษตรกร ด้วยกลไกประชารัฐ ภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันเกษตรกร

นิยามการพัฒนาสถาบันเกษตรกรรูปแบบประชารัฐ

- การพัฒนาสถาบันเกษตรกรรูปแบบประชารัฐ คือ การพัฒนาองค์การ (Organization Development) ของสหกรณ์ เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการธุรกิจ/องค์กร รวมทั้ง การผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ตลอดจนห่วงโซ่มูลค่าในรูปแบบสหกรณ์ เช่น การจัดทำแผนพัฒนา ศักยภาพสหกรณ์ ระหว่างสหกรณ์ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันวิชาการ หรือหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่

แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาสถาบันเกษตรกรรูปแบบประชารัฐ

- **แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ**
  - o ประสาน เชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสถาบันเกษตรกร กับภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดห่วงโซ่มูลค่า ในรูปแบบประชารัฐ
  - o ให้คำปรึกษา แนะนำในการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถด้านการบริหารของสถาบันเกษตรกร
  - o ให้การสนับสนุนด้านแหล่งเงินทุน

- **แนวปฏิบัติของเกษตรกร**

- สร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร พัฒนาการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ
- กลุ่มเกษตรกร/สถาบันเกษตรกร พัฒนา/ปรับปรุงการบริหารงานให้อยู่ในเกณฑ์การประเมินชั้น 1 ตามมาตรฐานการประเมินของสหกรณ์ คือ มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้มากกว่า 70% และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับมาตรฐานขึ้นไป มีชั้นคุณภาพการควบคุมภายในดีถึงดีมาก และไม่มีข้อบกพร่องจากการดำเนินงาน
- ศึกษาช่องทางการตลาด และสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ (Business Partner)

ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาสถาบันเกษตรกรรูปแบบประชารัฐ

- จำนวนสถาบันเกษตรกรที่มีการจัดตั้งในรูปแบบประชารัฐ
- รายได้สุทธิของสถาบันเกษตรกรเพิ่มขึ้น
- จำนวนสถาบันเกษตรกรที่มีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น
- รายได้เฉลี่ยต่อหัวของเกษตรกรเพิ่มขึ้น
- สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- พัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ ปี 2559-2560 ขับเคลื่อนการยกระดับชั้นสหกรณ์ โดยมีผลการประเมินระดับชั้นเบื้องต้น จำนวน 7,893 แห่ง แบ่งเป็นชั้น 1 จำนวน 3,562 แห่ง ชั้น 2 จำนวน 3,026 แห่ง ชั้น 3 จำนวน 554 แห่ง และชั้น 4 จำนวน 541 แห่ง
- พัฒนาสหกรณ์ในรูปแบบประชารัฐ ดังนี้
  - พัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นองค์กรหลักระดับอำเภอสามารถขับเคลื่อนนโยบายจากภาครัฐสู่ชุมชนได้ ในปี 2560 มีสหกรณ์ที่ผ่านการคัดเลือกเพื่อพัฒนาศักยภาพ 822 สหกรณ์ โดยจำแนกสหกรณ์เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) สหกรณ์การเกษตรทั่วไป 732 แห่ง 2) สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง สหกรณ์การเกษตร ปศุสัตว์ที่ดิน และสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ 41 แห่ง และ 3) ชุมชน สหกรณ์กองทุนสวนยาง สกต. สหกรณ์โคนม และสหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์ จำนวน 49 แห่ง
  - ยกระดับความสามารถสหกรณ์การเกษตรและสมาชิกพัฒนาปรับปรุงรูปแบบ วิธีการดำเนินงานให้ทันสมัย โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันระหว่างกรมส่งเสริมสหกรณ์และหอการค้าไทย โดยปี 2560 ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลเพื่อคัดเลือกสหกรณ์ที่มีศักยภาพพัฒนาเป็นต้นแบบของความร่วมมือในพื้นที่ 76 จังหวัด

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- พัฒนาความเข้มแข็งสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับอำเภอ (1 อำเภอ 1 สหกรณ์) ให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

- เสริมสร้างความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ด้วยกลไกประชารัฐภายใต้ความร่วมมือระหว่างกรมส่งเสริมสหกรณ์และหอการค้าไทย (1 หอการค้า 1 สหกรณ์) รวมถึงพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าสหกรณ์ ส่งเสริมช่องทางการตลาด/สร้างมูลค่าเพิ่ม จำนวน 76 จังหวัด

ธนาคารสินค้าเกษตร

(กรมส่งเสริมสหกรณ์)

หลักการและเหตุผล

- การเกษตรกรรมบางส่วนของประเทศมีลักษณะเป็นเกษตรกรรายย่อย ยากจน และมีความยากลำบากด้านการเงิน และเงินออม ส่งผลให้โอกาสการเข้าถึงปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ มีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น นอกจากนี้การผลิตขนาดเล็กและเป็นรายย่อย เมื่อจะลงทุนผลิตสินค้าจะมีต้นทุนสูง และไม่สามารถจัดการสินค้าที่ออกสู่ตลาดพร้อม ๆ กันในปริมาณมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการที่ครัวเรือนมีขนาดเล็ก จำนวนแรงงานมี 1-2 คน ส่งผลให้ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกระบวนการผลิตที่ต้องใช้ความปรารถนาและความรู้จึงมีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้น เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และเพิ่มระดับความมั่นคงด้านอาหารให้แก่ชุมชน/กลุ่มเกษตรกร ทั้งสินค้าเกษตรและปัจจัยการผลิต จึงต้องมีกระบวนการบริหารจัดการที่มีขนาดการผลิตเหมาะสม เช่น การเก็บสำรองสินค้าเกษตรในช่วงที่มีผลผลิตออกมาก เพื่อชะลอการเข้าสู่ตลาด และการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ในฤดูถัดไป ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้แก่เกษตรกรในระยะยาว

- ประกอบกับลักษณะภูมิสังคมของชนบทไทยรูปแบบการผลิตและบริโภคบางอย่างอาจไม่จำเป็นต้องใช้สกุลเงินในการแลกเปลี่ยนเพื่อได้มาซึ่งสินค้าที่ต้องการ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยไม่ใช้เงินตราในลักษณะ “ธนาคารสินค้าเกษตร” จึงวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนตามวัฒนธรรมพื้นถิ่น ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดให้มีเพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในระบบที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน

นิยามธนาคารสินค้าเกษตร

- **ธนาคารสินค้าเกษตร** คือ สถานที่ที่ทำหน้าที่รับฝาก ถอน ให้ยืม หรือแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตร รวมถึงปัจจัยการผลิต (เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย) ซึ่งเป็นการบริหารจัดการด้วยเกษตรกรเอง ในรูปแบบองค์กรเกษตรกร/สถาบันเกษตรกร ให้บริการและตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในชุมชน โดยเกษตรกรเป็นศูนย์กลางและเน้นการบูรณาการเชิงพื้นที่ (Area-based Approach) โดยเกษตรกรสามารถนำสินค้าเกษตร และหรือปัจจัยการผลิตมาฝากไว้ เพื่อ

- o กรณีหนึ่ง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากหัวเวลาที่เปลี่ยนแปลงตามความต้องการของตลาด เป็นเสมือนแก้มลิงของสินค้าเกษตร (ในกรณีธนาคารมีพื้นที่เก็บสินค้าเกษตร) เช่น ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร ธนาคารโคนมทดแทนฝูง เป็นต้น
- o กรณีสอง เพื่อสร้างความหลากหลายทางชีวภาพและความมั่นคงด้านอาหาร (พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์) ซึ่งการดำเนินการในรูปแบบกลุ่มจะสร้างความหลากหลายทางชีวภาพที่มีประสิทธิภาพมากกว่า เช่น ธนาคารปฐมา ธนาคารโค กระบือ ฯ ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นต้น

- o กรณีสาม เพื่อการประหยัดต่อขนาด หรือการผลิตรวมกันขนาดใหญ่จะมีต้นทุนการผลิตที่เหมาะสมกว่าต่างคนต่างผลิต เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพ ที่ต้องการวัสดุเหลือใช้ทางเกษตรแต่ละครัวเรือนมารวมกัน เป็นต้น

- โดยธนาคารสินค้าเกษตรมี 7 ประเภท ได้แก่ ธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ ธนาคารโค-กระบือ ธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ธนาคารข้าวสถาบันเกษตรกร ธนาคารโคนมทดแทนฝูง ธนาคารประมง และธนาคารหม่อนไหม

แนวทางการดำเนินงานโครงการธนาคารสินค้าเกษตร

- **แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ**
  - o จัดทำระบบการดำเนินงานให้เหมาะสมแต่ละธนาคาร (การฝาก การถอน การยืม การสร้างมูลค่าเพิ่ม การสร้างความหลากหลายและความมั่นคงด้านอาหาร) รวมถึงติดตามและให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง
  - o การกำกับ ระบบการเงินและการบัญชีของธนาคารตามมาตรฐาน ตลอดจนให้มีการรายงานฐานะทางการเงินเป็นประจำ
  - o จัดให้มีกิจกรรมพัฒนาและเสริมสร้างทักษะและความแตกฉาน เช่น การอบรม การศึกษา การดูงาน การฝึกงาน การเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ การแลกเปลี่ยนแนวคิด การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการออกแบบบทเรียน (Active Lerner) การเรียนรู้จากเหตุการณ์เชิงประจักษ์ รอบตัวเกษตรกรและในไร่นา (Phenomenon Based Learning) การสอนงานและให้คำแนะนำ (Coaching and Mentoring) ฯลฯ
- **แนวปฏิบัติของเกษตรกรสมาชิกธนาคารสินค้าเกษตร**
  - o ทำความเข้าใจกับระบบธนาคารสินค้าเกษตรตามที่เป็นสมาชิก
  - o ยึดหลักคุณธรรม ปฏิบัติตามข้อบังคับ หลักเกณฑ์ และเงื่อนไขของธนาคารอย่างเคร่งครัด
  - o วางแผนการดำเนินงานฟาร์มของตนเอง

ตัวชี้วัดความสำเร็จธนาคารสินค้าเกษตร

- โอกาสการเข้าถึงปัจจัยการผลิต (สินค้าของธนาคาร เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย ข้าวเปลือก) ของเกษตรกรเพิ่มขึ้น
- ผลประกอบการของธนาคารสินค้าเกษตร/สถาบันเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกร (รายได้รวมและกำไรขาดทุน)
- สามารถจัดตั้งธนาคารแต่ละประเภทได้ตามเป้าหมายภาพรวมของกระทรวง
- ความรู้ ความเข้าใจของเกษตรกรสมาชิกในระบบธนาคารแต่ละแบบ
- การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เกษตรกรรวมกลุ่มกัน องค์กรมีความเข้มแข็ง

ผลการดำเนินงานโครงการธนาคารสินค้าเกษตร

- จัดตั้งธนาคารสินค้าเกษตร 7 ประเภท 447 แห่ง ได้แก่ ธ.ปุ๋ยอินทรีย์ 167 แห่ง (พต.) /ธ.โค-กระบือ 73 แห่ง (ปศ.) /ธ.เมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน 103 แห่ง (กข.) /ธ.ข้าวสถาบันเกษตรกร 42 แห่ง (กสส.) /ธ.โคนมทดแทนฝูง 8 แห่ง (กสส.) /ธ.ประมง 44 แห่ง (กป.) และ ธ.หม่อนไหม 10 แห่ง (มม.)
- เกษตรกรได้รับประโยชน์ 98,717 ราย (ปี 59 : 47,381 ราย, ปี 60 : 40,475 ราย, ปี 61: 10,879 ราย)
- ลดต้นทุน/ลดรายจ่ายรวม 1,011 ล้านบาท
- เพิ่มรายได้รวม 117.54 ล้านบาท
- ประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้เกษตรกรในชุมชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยี
- การสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากรัฐ (เครื่องมือ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ)

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- ขยายผลธนาคารสู่แปลงใหญ่ โดยดำเนินการ
  - เพิ่มขีดความสามารถธนาคารให้รองรับแปลงใหญ่ โดยให้ความรู้ ใช้เทคโนโลยี
  - ขยายผลการดำเนินงานของธนาคารให้ครอบคลุมพื้นที่แปลงใหญ่ โดยการประชาสัมพันธ์รับสมัครสมาชิกเพิ่ม
  - ยกระดับศักยภาพของธนาคารโดยสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี อุปกรณ์การเกษตร อุปกรณ์การตลาด

การช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร

(กรมส่งเสริมสหกรณ์)

หลักการและเหตุผล

- การสร้างกลไกที่ช่วยให้เกษตรกรที่ประสบปัญหาทางการเงินและไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินในระบบการเงินกระแสหลัก เช่น สถาบันการเงิน กองทุนการเงินของรัฐ เป็นหลักการนโยบายการเงินที่สำคัญของประเทศ ที่ควรจะต้องมีระบบการเงินที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการลงทุนพัฒนาการผลิตและผลิตภัณฑ์ ที่ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนผลิตภาพการผลิต และนำไปสู่การสร้างรายได้ ลดความเหลื่อมล้ำ ตลอดจนสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามเกษตรกรที่ยากจนเกิดจากปัญหาเกษตรกรขาดความรู้และความรอบรู้ในการจัดการทางการเงินของตนเอง (Financial literacy) และไม่สามารถหาทางออกจากวงจรปัญหาทางการเงิน เช่น มีรายได้ไม่เพียงพอ มีการใช้จ่ายเกินสมควร ไม่ออมเงิน ก่อหนี้สูงโดยไม่ตระหนักถึงผลเสีย เกษตรกรขาดศักยภาพในอาชีพ เช่น ความสามารถด้านการผลิต การบรรเทาผลกระทบบและจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ภัยเศรษฐกิจ (ความเสี่ยงด้านราคาสินค้า) ตลอดจนเกษตรกรขาดความพยายามและขาดวินัยในการประกอบอาชีพ เช่น การแสวงหาความรู้ คิด อ่าน เขียน จัดบันทึก นอกจากนั้นเกษตรกรยังขาดวินัยทางการเงิน เช่น ไม่นำเงินไปใช้ประโยชน์เพื่อการผลิตและพัฒนาผลผลิต แต่นำไปใช้อย่างฟุ่มเฟือยที่ไม่ก่อประโยชน์ต่อการสร้างรายได้ในอนาคต รวมทั้งไม่ลดการบริโภคในปัจจุบัน (ประหยัด) หรือมีพฤติกรรมชักนำความเสี่ยง (Moral Hazard) เช่น เกษตรกรใช้เงินกู้ไปบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย เพราะรู้ว่าในวันข้างหน้าถ้าตนไม่มีเงินชำระหนี้ก็สามารถกดดันให้รัฐบาลพักชำระหนี้ได้ ซึ่งจะกระทบฐานะทางการเงินของสถาบันการเงินที่รัฐปล่อยกู้

- เมื่อเกษตรกรประสบปัญหาความยากลำบากทางการเงิน มีกระแสเงินสดหรือสินทรัพย์หมุนเวียนไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้สิน อันเป็นการขาดสภาพคล่องทางการเงินหรือขาดความสามารถในการชำระหนี้เป็นการชั่วคราว จึงมีความจำเป็นที่เกษตรกรต้องดำเนินการปรับโครงสร้างหนี้กับเจ้าหนี้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เหมาะสมกับกระแสเงินสดของตนเองที่เป็นอยู่ โดยทำให้กระแสเงินเข้ามามีเพียงพอใช้จ่ายในครัวเรือนและชำระหนี้แก่เจ้าหนี้

- ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องลดปัญหาการขาดสภาพคล่อง และเพิ่มระดับความสามารถในการชำระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร เพื่อมิให้เกิดเป็นปัญหาสะสมและกระทบต่อสภาพคล่องทางการเงินของประเทศและเป็นภาระต่อระบบการเงิน ตลอดจนความเชื่อมั่นต่อภาคการเงิน ที่เชื่อมโยงต่อการเติบโตของภาคการค้าและการลงทุนของประเทศ ตลอดจนความจำเป็นของรัฐที่จะต้องคลี่คลายความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่นับวันนับทวีคูณมากขึ้น โดยหลักการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) เช่น ผู้เดือดร้อนยากจนจริงๆ จำเป็นต้องช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) ที่เป็นการให้บริการกลุ่มเป้าหมายเฉพาะในลักษณะตรวจสอบ (Means - Test) ว่ายากจนและเดือดร้อนจริง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงเสถียรภาพทางการเงินของประเทศและไม่โน้มเอียงให้เกษตรกรเกิดพฤติกรรม (Moral Hazard) ที่ชักนำไปสู่ขาดวินัยทางการเงิน

นิยามการช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร

- **การช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร** คือ วิธีการปรับโครงสร้างหนี้ (Debt restructuring) และเพิ่มระดับความสามารถในการชำระหนี้สินของเกษตรกร
- **การปรับโครงสร้างหนี้** คือ กระบวนการเกี่ยวกับการขยายกำหนดเวลาชำระหนี้ (ยืดกำหนดเวลาชำระหนี้) ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ลดจำนวนหนี้เงินต้นหรือดอกเบี้ย หรือลดจำนวนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย พักชำระดอกเบี้ยหรือเงินต้น แปรหนี้สินให้เป็นทุน สรรหาผู้ร่วมทุนรายใหม่ แลกเปลี่ยนทรัพย์สินกับบุคคลอื่น อีกทั้งการปรับโครงสร้างหนี้มักจะเกี่ยวข้องกับการเงินถือได้ว่าเป็นการปรับโครงสร้างทางการเงินด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สถาบันการเงินมีโอกาสได้รับชำระหนี้คืนสูงสุดเท่าที่เป็นไปได้ หรือเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินกิจการต่อไปทั้งของเกษตรกรและสถาบันการเงิน โดยเฉพาะเกษตรกรที่ประสบปัญหาการชำระหนี้เนื่องจากผลกระทบด้านภัยพิบัติหรือภัยเศรษฐกิจ แต่ยังมีแนวโน้มที่จะดำเนินกิจการต่อไปได้ ทั้งนี้ต้องระมัดระวังมิให้การปรับโครงสร้างหนี้มีความเสี่ยงต่อฐานะทางการเงินของสถาบันหรือสถานะการคลังของประเทศ
- **ความสามารถในการชำระหนี้** คือ การที่หน่วยผลิตมีสินทรัพย์มากกว่าหนี้สิน หรือการที่หน่วยผลิตมีความสามารถในการสร้างรายได้และผลประกอบการสุทธิจากการผลิตสินค้าและบริการที่เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายครัวเรือนและชำระหนี้ ทั้งนี้ในภาคเกษตร รวมความถึงการจัดการความรู้และการบริหารการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตวิเคราะห์ความเป็นไปได้ด้านตลาดและการตลาดก่อนที่จะวางแผนการผลิตให้เหมาะสม โดยการมีส่วนร่วมระหว่างเกษตรกร เจ้าหนี้ (สถาบันการเงิน) และหรือรัฐ

แนวทางการดำเนินงานการช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร

- เฝ้าระวังติดตามสถานะทางการเงินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิก/ลูกค้าของสหกรณ์/สถาบันการเงิน โดยเฉพาะสภาพคล่องทางการเงินและความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร ตลอดจนประเมินความเสี่ยงและขนาดของผลกระทบจากภัยพิบัติและภัยเศรษฐกิจที่จะส่งผลกระทบต่อครัวเรือนเกษตรกร
- กำหนดนโยบายและมาตรการในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้อย่างชัดเจนและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการของสถาบันการเงิน/สหกรณ์
- การวิเคราะห์และการจัดทำเอกสารเมื่อมีการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ เช่น สาเหตุที่หนี้มีปัญหาและเหตุผลการจ่ายชำระล่าช้า ความรุนแรงของปัญหาและความเสี่ยงทางการเงินของเกษตรกร
- การติดตามผลหลังการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ โดยต้องมีระบบการติดตามลูกหนี้เพื่อแน่ใจได้ว่าเกษตรกรสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขการปรับโครงสร้างหนี้
- การฟื้นฟูความสามารถในการชำระหนี้ โดยการประสานหน่วยงานเพื่อเพิ่มโอกาสทางด้านรายได้จากการปรับปรุงการผลิตให้มีสินค้าที่สอดคล้องความต้องการของตลาดและมีรายได้เพียงพอค่าใช้จ่ายครัวเรือนและชำระหนี้ เช่น การปรับตัวสู่การทำเกษตรสมัยใหม่ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- การจัดการความรู้และการบริหารการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกษตรกรที่ปรับโครงสร้างหนี้มีศักยภาพการผลิตเพิ่มขึ้น เช่น การอบรม การแนะนำ ความรู้ความเข้าใจและลงมือปฏิบัติด้านการเงิน

(Financial Literacy) เพื่อเสริมสร้างทักษะทางการเงินของเกษตรกร รวมถึงสร้างความตระหนักถึงความสำคัญ
ของพฤติกรรมทางการเงินที่มีความรับผิดชอบและไม่สร้างผลกระทบต่อผู้อื่น

- การช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ มีแผนงาน
โครงการ ดังนี้

- o การบริหารจัดการหนี้เกษตรกร ตามหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการกองทุนฟื้นฟูเพื่อพัฒนา
เกษตรกร เฉพาะกิจ
- o โครงการช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ประสบอุทกภัย ปี 2559/60
ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อชดเชยดอกเบี้ยให้สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรแทนสมาชิกในสัญญา
เงินกู้ที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี ระยะเวลา 6 เดือน แต่
ต้องไม่เกิน 30 กันยายน 2560
- o โครงการพักชำระหนี้ต้นเงินและลดดอกเบี้ยให้สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวปีการ
ผลิต 2559/60 กลุ่มเป้าหมายให้การช่วยเหลือเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ที่มีหนี้เงินกู้เพื่อการ
ผลิตข้าวกับ ธ.ก.ส. ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2559 จำนวนไม่เกิน 500,000 บาท ระยะเวลา 2
ปี และสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ที่มีหนี้เงินกู้ในวัตถุประสงค์เพื่อการผลิตข้าวกับ
สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2559 ต้นเงินกู้คงเหลือจำนวนไม่เกิน
500,000 บาท จำนวน 45 จังหวัด สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร จำนวน 426 แห่ง สมาชิก
104,525 ราย ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2559 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน
2561 รวมระยะเวลา 2 ปี

ตัวชี้วัดความสำเร็จของการช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร

- อัตราส่วนของยอดคงค้างเงินให้สินเชื่อค้างชำระเกินกว่า 3 เดือนขึ้นไป (Non Performing Loan :
NPLs) ต่อเงินให้สินเชื่อรวมที่สถาบันการเงิน/สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรลดลง
- เกษตรกรที่ได้รับการปรับโครงสร้างหนี้มีสภาพคล่องทางการเงินเพิ่มขึ้น
- เกษตรกรมีความสามารถในการชำระหนี้เพิ่มขึ้นโดยพิจารณาจาก อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์
หมุนเวียนที่ลดลง

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- โครงการพักชำระหนี้ต้นเงินและลดดอกเบี้ยให้สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวปีการ
ผลิต 2559/60 เป็นระยะเวลา 2 ปี
  - o มีสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรได้รับความช่วยเหลือโดยพักชำระหนี้ต้นเงินและลดดอกเบี้ย
จำนวน 27,631 ราย มูลหนี้สมาชิกเฉลี่ยรายละ 108,763 บาท
  - o สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ โดยสามารถลดต้นทุนในการปลูก
ข้าวเฉลี่ยรายละ 2,294 บาท

- o การดำเนินการต่อเนื่อง ขออนุมัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ที่ได้รับการจัดสรรตามโครงการพักชำระหนี้ต้นเงินและลดดอกเบี้ยให้สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าว ปีการผลิต 2559/60 ที่เหลือจ่ายจากการชดเชยดอกเบี้ยในช่วง 1 กรกฎาคม 2559 – 30 มิถุนายน 2560 เพื่อจ่ายชดเชยดอกเบี้ย ให้สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรแทนสมาชิก ในช่วงการชดเชยดอกเบี้ย 1 กรกฎาคม 2560 – 30 มิถุนายน 2561
- **โครงการช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ประสบอุทกภัย ปี 2559/60**
  - o สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรได้รับความช่วยเหลือด้านหนี้สินโดยชดเชยดอกเบี้ย 12,787 ราย มูลหนี้สมาชิกเฉลี่ยรายละ 87,189 บาท
  - o สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ โดยสามารถลดต้นทุน ในการประกอบอาชีพเฉลี่ยรายละ 1,206 บาท
  - o การดำเนินการต่อเนื่อง ขอปรับแผนการปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ภายใต้แผนงานบูรณาการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง โครงการช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร กิจกรรมช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ที่ประสบอุทกภัย ปี 2559/60 เพื่อจัดทำมาตรการให้ความช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ประสบอุทกภัย ปี 2560 (พายุตาลัสและพายุเซินกา)

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- ปรับโครงสร้างหนี้โดยไม่มีการแปลงหนี้ใหม่ด้วยการเปลี่ยนวิธีการชำระหนี้ ภายใต้การดำเนินงานที่สำคัญ 2 กิจกรรม ได้แก่
  - o ชดเชยดอกเบี้ยให้แก่สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ประสบอุทกภัย ปี 2559/61 โดยรัฐบาลชดเชยดอกเบี้ยให้ แทนสมาชิกในอัตราร้อยละ 3 ต่อปี โดยมีเป้าหมาย 37 จังหวัด เกษตรกร 86,923 ราย งบประมาณ 110.7488 ล้านบาท
  - o พักชำระหนี้ต้นเงินและลดดอกเบี้ยให้สมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าว ปีการผลิต 2559/61 โดยรัฐบาลจ่ายชดเชยดอกเบี้ยให้สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรแทนสมาชิกในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี โดยมีเป้าหมาย 45 จังหวัด เกษตรกร 104,525 ราย งบประมาณ 390 ล้านบาท

การจัดระเบียบประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน

(กรมประมง)

หลักการและเหตุผล

- จากปัญหาการทำประมงของประเทศไทย เกิดจากการใช้เครื่องมือทำการประมงโดยไม่คำนึงถึงทรัพยากรประมงที่มีอยู่ ทำให้ทรัพยากรประมงที่มีอยู่เสื่อมโทรมลง ดังเห็นได้จากการที่เรือประมงออกทำการประมงไกลขึ้น ซึ่งลูกเรือประมงต้องใช้ชีวิตอยู่ในทะเลนานขึ้น ส่งผลเสียต่อคุณภาพชีวิต จนต้องใช้แรงงานจากต่างด้าวเข้ามาทำประมงจำนวนมาก ทำให้สินค้าประมงไม่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ
- สหภาพยุโรป ผู้นำเข้าสินค้าประมงมากที่สุดในโลก ที่มุ่งเน้นที่จะลดปริมาณการลักลอบจับสัตว์น้ำผิดกฎหมายในน่านน้ำต่างๆ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และยังเห็นว่าการนำเข้าสู่สัตว์น้ำจากการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (Illegal, Unreported and Unregulated (IUU) Fishing) เป็นการค้าที่ไม่เป็นธรรม และควรระงับการค้าจากแหล่งดังกล่าว จึงได้ออกกฎระเบียบ เกี่ยวกับการป้องกัน ยับยั้ง และขจัดการทำประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (Council Regulation Establishing a Community System to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated (IUU) Fishing) ฉบับที่ 1005/2008 ลงวันที่ 29 กันยายน 2551 เพื่อต่อต้านการประมงที่ผิดกฎหมาย โดยบังคับใช้ตั้งแต่ 1 มกราคม 2553 เป็นต้นไป
- ดังนั้น เพื่อให้การส่งออกสินค้าประมงไทยไปสหภาพยุโรป ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด กรมประมง จึงได้ดำเนินการจัดระเบียบการประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน เพื่อสร้างการยอมรับจากนานาประเทศ ซึ่งส่งผลต่อตลาดสินค้าของประเทศไทย

นิยามการจัดระเบียบประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน

- การจัดระเบียบประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน คือวิธีการรองรับกฎระเบียบ IUU เพื่อยืนยันว่าสินค้าประมงที่ส่งออกไปยังสหภาพยุโรปไม่ได้มาจากการทำประมงที่ผิดกฎหมาย (IUU Fishing) เพื่อรักษาทรัพยากรสัตว์น้ำให้อยู่ในภาวะที่เป็นแหล่งอาหารของมนุษยชาติอย่างยั่งยืน และรักษาสภาพแวดล้อมให้ดำรงอยู่ในสภาพที่เหมาะสมตามแนวทาง กฎเกณฑ์ และมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับนับถือในนานาประเทศ รวมทั้งคุ้มครองสวัสดิภาพ คนประจำเรือ และป้องกันการใช้แรงงานผิดกฎหมาย

แนวทางการดำเนินงานการจัดระเบียบประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน

- **แนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ**
  - o ชี้แจง สร้างการรับรู้ ด้านกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับต่างๆ รวมทั้งบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังให้ชาวประมงและผู้ประกอบกิจการประมง
  - o การกำหนดมาตรการ การออกใบอนุญาตทำประมง และจดทะเบียน
  - o ติดตาม ควบคุม และเฝ้าระวังการทำประมง

- o ควบคุมและตรวจสอบเรือประมงพาณิชย์
- o สำรวจและรวบรวมข้อมูลสถานะทรัพยากรประมง เพื่อใช้ประกอบการประเมินศักยภาพการผลิต (Maximum Sustainable Yield: MSY) ของเรือประมง
- o ให้ความร่วมมือกับประเทศคู่ค้าและประเทศเพื่อนบ้านด้านการประมงและต่อต้านการทำประมงที่ผิดกฎหมาย
- **แนวปฏิบัติของเกษตรกร**
  - o ให้ความสนใจกับการจัดระเบียบประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน
  - o ยึดหลักคุณธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
  - o ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบต่างๆ อย่างเคร่งครัด

ตัวชี้วัดความสำเร็จการจัดระเบียบประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน

- ทรัพยากรธรรมสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ ก่อให้เกิดผลผลิตสูงสุด สามารถทำประมงได้อย่างยั่งยืน
- ชาวประมงและผู้ประกอบกิจการประมงมีรายได้จากการทำประมงอย่างยั่งยืน
- สินค้าประมงของไทยที่ส่งออกไปยังสหภาพยุโรปได้รับการยอมรับและนำเข้าเชื่อถือ

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- ออกใบรับรองการจับสัตว์น้ำ จำนวน 2,632 ฉบับ
- ตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability)
  - o ตรวจสอบระบบตรวจสอบกลับโรงงานแปรรูปสินค้าประมง จำนวน 178 โรง
  - o กรณีสัตว์น้ำนำเข้า ได้ตรวจสอบสัตว์น้ำนำเข้าตามมาตรการรัฐเจ้าท่าเรือ (Port State Measures: PSM) จำนวน 30,908 ครั้ง
  - o กรณีสัตว์น้ำที่จับจากเรือประมงไทย ได้กำหนดให้ท่าเทียบเรือดำเนินการตรวจสอบขออนุญาตท่าเทียบเรือที่ขึ้นทะเบียน จำนวน 1,099 ท่า
- ควบคุมการเข้าออกเรือประมงพาณิชย์ ภายใต้ศูนย์แจ้งเรือเข้าออก (PIPO) จำนวน 32 ศูนย์ และจุดตรวจเรือประมงส่วนหน้า จำนวน 19 แห่ง โดยมีการตรวจเรือทั้งสิ้น จำนวน 149,855 ครั้ง
- ควบคุมและเฝ้าระวังการทำประมงในทะเล จำนวน 1,004 ครั้ง
- สำรวจและรวบรวมข้อมูลสถานะทรัพยากรประมงเพื่อประเมินผลผลิตสูงสุดที่ยั่งยืน (Maximum Sustainable Yield: MSY) ของเรือประมง จำนวน 750 ลำ
- จัดทำความร่วมมือกับประเทศคู่ค้าและประเทศเพื่อนบ้านด้านการประมงและการต่อต้านการประมงผิดกฎหมาย ปัจจุบันประเทศที่ได้มีการลงนามทำความตกลงร่วมกันแล้ว 5 ประเทศ ได้แก่ ฟิจิ ฟิลิปปินส์ เกาหลีใต้ เมียนมาร์ และญี่ปุ่น
- การออกหนังสือคนประจำเรือสำหรับแรงงานต่างด้าว (Seabook) จำนวน 71,686 เล่ม

หลักการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561

- ทรัพยากรสัตว์น้ำและการทำประมงของไทยเป็นไปตามมาตรฐานและเกิดความยั่งยืน รวมทั้งเรือประมงไทยได้รับการควบคุมและทำการประมงอย่างถูกกฎหมาย โดยมีเป้าหมาย
  - กำกับ ควบคุม ตรวจสอบเรือที่กำหนดห้วงเวลาทำการประมง 5,500 ลำ
  - ควบคุมและตรวจสอบการเข้าออกเรือประมงพาณิชย์ 200,000 ครั้ง
  - ควบคุมและเฝ้าระวังการทำประมง 2,340 ครั้ง
  - สำรวจและรวบรวมข้อมูลสถานะทรัพยากรประมงเพื่อใช้ประกอบการประเมินศักยภาพการผลิต (Maximum Sustainable Yield : MSY) ของเรือประมง 1,800 ลำ
  - ออกใบอนุญาตทำประมงและจดทะเบียน 10,070 ลำ